

Міністерство освіти і науки України

Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ

ДО НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«КУЛЬТУРА АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ»

Конспект лекцій до навчальної дисципліни «Культура академічної доброчесності» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта. Одеса, 2025. 72 с.

Розглянуто на засіданні кафедри сімейної та спеціальної
педагогіки і психології

Протокол від 20 лютого 2025 року №7

Рекомендовано до друку вченою радою Університету Ушинського

Протокол від 27 березня 2025 року №12

Розробник:

В. В. Сторож – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Рецензенти:

В. В. Ягоднікова – доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки та освітнього менеджменту, проректор з науково-педагогічної діяльності ДЗ КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради».

О. Г. Бабчук – кандидат психологічних наук, доцент, завідувачка кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»

ВСТУП

Академічна доброчесність є основою якісної освіти та наукових досліджень. Вона включає принципи чесності, відповідальності, поваги до інтелектуальної власності та уникнення академічного шахрайства, формується завдяки спільним зусиллям студентів, викладачів та науковців. Дотримання етичних стандартів сприяє розвитку критичного мислення, об'єктивності та справедливості в оцінюванні. Основними порушеннями академічної доброчесності є плагіат, фальсифікація даних, фабрикація результатів досліджень, списування та підробка документів. Для запобігання цим явищам освітні установи запроваджують політики доброчесності, впроваджують системи перевірки текстів на унікальність та проводять просвітницьку діяльність серед студентів. Культура академічної доброчесності не лише підвищує якість освіти, а й сприяє розвитку довіри в науковій спільноті, що є важливим кроком до формування відповідального суспільства.

«Культура академічної доброчесності» в курсі підготовки студентів - майбутніх фахівців закладу дошкільної освіти, зумовлена необхідністю ознайомлення з фундаментальними цінностями академічної доброчесності, академічної культури, етичними і правовими нормами, видами порушень, внутрішніми нормативними документи та інструментами запобігання проявам академічної нечесності. Вивчає основи академічного письма, усне і писемне наукове мовлення, особливості наукового тексту, організація роботи та правила оформлення. Практична спрямованість курсу мотивує до доброчесної поведінки, отримання якісних знань, озброює необхідними для створення власного наукового тексту компетентностями.

Мета навчальної дисципліни: полягає у отриманні студентами системних знань з теоретичних та практичних основ формування ціннісних орієнтирів академічної доброчесності, закладання основ академічного письма, формування практичних навичок усної і писемної мови; забезпечення необхідними знаннями та інструментами для успішного функціонування у освітньому середовищі та майбутній професійній діяльності.

Очікувані результати вивчення дисципліни:

Здобувач вищої освіти знає:

- принципи академічної доброчесності;
- основні положення чинних нормативно-правових актів з питань академічної доброчесності;
- види порушень та наслідки нехтування їх;
- сутність кодексу академічної доброчесності;
- основні відомості про академічне письмо і особливості наукового тексту;
- специфіку академічної і інформаційної культури.

Здобувач вищої освіти уміє:

- створювати академічні тексти;
- дотримуватися академічної доброчесності;
- запобігати академічній нечесності;
- презентувати результати власних академічних текстів;

- дотримуватися етичних принципів професійної діяльності.
- формувати культуру академічної доброчесності в освітній та науковій спільнотах.

Лекція №1 ОСНОВИ АКАДЕМІЧНОЇ КУЛЬТУРИ

План

1. Загальні засади академічної культури.
2. Основи академічного письма.
3. Академічна доброчесність: поняття, види порушення, відповідальність.
4. Авторське право та правила використання об'єктів інтелектуальної власності.

Структурно-логічна схема змісту теми:

1. Перевірка рівня підготовки до заняття.
2. Обговорення: основи академічної культури.
3. Самостійна робота.
4. Висновки заняття.

- текст лекції.

1. Загальні засади академічної культури

Академічна культура є важливою складовою сучасного освітнього простору та визначається комплексом цінностей, норм і етичних принципів, які формують академічну спільноту. Цей аспект визначає ефективність функціонування освітніх інститутів та розвиток суспільства. Формування академічної культури – це процес, що передбачає усвідомлення цінностей, розвиток наукових навичок і вивчення етичних стандартів.

Якісні зміни в суспільстві невід'ємні від процесу формування культури академічної доброчесності як однієї з базових цінностей, на яких ґрунтуються взаємовідносини в освітньому середовищі. Академічної доброчесності важливо дотримуватися на всіх етапах освітнього процесу: під час управління навчальним закладом, викладання, навчання, консультування чи виконання інших освітніх ролей. При цьому, надважливим є усвідомлення кожним учасником своєї унікальної ролі в розбудові якісної та ефективної системи освіти, що гідно конкуруватиме з найкращими та найвидатнішими представниками світової освітньої галузі.

Законодавча база:

- Закону України «Про освіту»
- Закону України «Про вищу освіту»
- Закону України «Про фахову передвищу освіту»
- Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність»
- Закон України «Про авторське право і суміжні права»

- Рекомендації для закладів вищої освіти щодо розробки та впровадження університетської системи забезпечення академічної доброчесності.

Складовими академічної культури є - академічна доброчесність, кодекс честі навчального закладу, високий рівень інформаційної культури.

Академічна (наукова) культура – система цінностей, знань та понять, що лежать в основі функціонування академічних інститутів, яка базується на принципах академічної доброчесності та визначає основу, способи та методи академічної (наукової/навчальної) діяльності педагогічних (науково-педагогічних) працівників та здобувачів освіти.

Суб'єкти академічної культури – учасники освітнього, навчального, наукового процесу: заклади освітньої діяльності; керівники закладів освіти; педагогічні (науково-педагогічні); працівники; здобувачі освіти; інші працівники закладів освіти.

Складові академічної культури:

- академічні інститути
- академічна (наукова, навчальна) діяльність
- академічна доброчесність
- академічне письмо
- академічна мобільність.

2. Основи академічного письма

Академічне письмо – це представлені у письмовому вигляді результати наукової або навчальної діяльності педагогічних (науково-педагогічних) працівників та здобувачів освіти, створені в академічних умовах.

Основи академічного письма як навчальна дисципліна закладу освіти – це система знань про написання академічних текстів, академічну доброчесність, авторське право та правила користування об'єктами інтелектуальної власності

Мета академічного письма: навчити висловлювати та обґрунтовувати власні ідеї за допомогою академічного (освітнього/навчального/наукового) тексту.

Види академічних текстів здобувачів освіти: есе, тези, повідомлення, доповіді, наукова стаття, курсова робота, кваліфікаційна робота.

Практична схема академічного письма:

- визначення теми дослідження – пошук/здобуття інформації з різних джерел;
- вивчення (читання) інформаційного джерела – критичний аналіз інформації;
- формування власних ідей/суджень – написання авторського академічного (наукового) тексту.

Структурні елементи академічного письма:

- академічна грамотність – знання законів і правил для оформлення власної думки в академічний (науковий) текст;
- інформаційна грамотність – право на доступ до інформації, вміння знаходити/застосовувати інформацію, критичне використання усіх джерел інформації;
- культурна (міжкультурна) грамотність – система базових знань про цінності, необхідні для орієнтації в сучасному світі.

3. Академічна доброчесність: поняття, види порушення, відповідальність

Академічна доброчесність — це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

Загальні принципи академічної доброчесності: академічна свобода, законність, чесність, правда, прозорість, повага до інших, довіра, підзвітність, відповідальність, справедливість, рівні можливості, демократичні засади, управління, якість освіти, самовдосконалення, міжнародна співпраця.

Види порушень академічної доброчесності: академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман, хабарництво, необ'єктивне оцінювання.

Академічна відповідальність за порушення академічної доброчесності під час здійснення освітньої та наукової діяльності покладається на Співробітників та Здобувачів освіти відповідно до норм чинного законодавства України. Вона є відповідальністю перед академічною спільнотою за порушення її етичних норм. Основні види академічної відповідальності встановлені Законом України «Про освіту». Відповідно до частини 5 статті 42. Види академічної відповідальності (у тому числі додаткові та/або деталізовані) учасників освітнього процесу за конкретні порушення академічної доброчесності визначаються спеціальними законами та/або внутрішніми положеннями закладу освіти, що мають бути затверджені (погоджені) основним колегіальним органом управління закладу освіти та погоджені з відповідними органами самоврядування здобувачів освіти в частині їхньої відповідальності.

Основні цінності: чесність, довіра, справедливість, повага, відповідальність, сміливість.

Основні принципи академічної доброчесності:

- Відсутність плагіату (копіювання чужих робіт без посилання).
- Самостійне виконання робіт (лабораторні, курсові, дипломні проекти).
- Коректне використання джерел та цитування відповідно до академічних стандартів.

- Відповідальне ставлення до групових завдань та співпраці.
- Дотримання етичних норм під час навчання, досліджень та складання іспитів.

Форми порушення академічної доброчесності:

Плагіат – присвоєння чужих ідей, текстів або результатів без належного посилання.

Самоплагіат – повторне використання власних робіт без зазначення попереднього використання.

Фальсифікація – вигадкування або підробка результатів досліджень.

Списування – несанкціоноване використання допоміжних матеріалів під час іспитів.

Корупція – підкуп, хабарництво або будь-які неправомірні дії в освітньому середовищі.

Наслідки порушення академічної доброчесності:

- Академічні санкції (зниження оцінки, анулювання роботи, відрахування).
- Втрата довіри з боку викладачів, колег та роботодавців.
- Юридична відповідальність (у разі фальсифікації документів, наукових досліджень тощо).
- Руїнування особистої репутації та перешкоди в кар'єрному зростанні.

Як дотримуватися академічної доброчесності?

- ✓ Використання антиплагіатних програм перед подачею робіт.
- ✓ Дотримання правил цитування та оформлення джерел.
- ✓ Самостійна робота над завданнями та чесне ставлення до навчального процесу.
- ✓ Відмова від допомоги в обмані (не писання робіт на замовлення, неучасть у схемах списування).
- ✓ Формування критичного мислення та відповідального ставлення до навчання.

4. Авторське право та правила використання об'єктів інтелектуальної власності

Авторське право – це юридичний термін, пов'язаний з використанням творів науки, літератури або мистецтва. Він використовується для опису прав, які мають автори на свої твори. Авторське право поширюється як на оприлюднені, так і на не оприлюднені твори, існуючі в будь-якій формі (письмовій, усній та іншій).

Право інтелектуальної власності – це сукупність цивільно-правових норм, що регулюють відносини, пов'язані з творчою діяльністю.

Національний орган інтелектуальної власності – Укрпатент - інституційна складова державної системи правової охорони інтелектуальної власності в

Україні. Укрпатент відноситься до сфери управління Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України і є єдиним в Україні державним закладом експертизи.

Українське агентство з авторських та суміжних прав – організація колективного управління правами авторів музичних, літературних, драматичних та інших творів мистецтва і науки. УААСП управляє майновими правами українських авторів, а також представляє на території України інтереси зарубіжних правовласників на підставі договорів про взаємне представництво з іноземними авторсько-правовими організаціям

Форми використання об'єктів авторського права ч. 1 ст. 441 ЦКУ :

- опублікування;
- відтворення будь-яким способом та в будь-якій формі;
- переклад;
- переробку, адаптацію, аранжування та інші подібні зміни;
- включення складовою частиною до збірників, баз даних, антологій, енциклопедій тощо;
- публічне виконання;
- продаж, передання в найм (оренду) тощо;
- імпорт примірників, примірників перекладів твору, переробок тощо;
- інші дії, встановлені законом.

Загальні правила використання об'єктів інтелектуальної власності визначені законодавством України:

- творець об'єкта права інтелектуальної власності за загальним правилом володіє майновими і немайновими правами на такий об'єкт;
- майнові права (у тому числі право використання «інтелектуального» об'єкта) можуть передаватися правовласником іншим особам на підставі ліцензій, ліцензійних договорів, договорів комерційної концесії та інших схожих угод;
- за використання об'єктів інтелектуальної власності правовласникові зазвичай виплачується винагорода (відсоток від доходу, фіксована сума або «комбіновані» платежі);
- винагорода може виплачуватися безпосередньо автору, його повіреному або організації колективного управління майновими правами.

Питання для обговорення

1. Сутність поняття академічна культура.
2. Складові академічного письма (мета, види, структурні елементи).
3. Академічна доброчесність та її складові.

4. Авторське право та інтелектуальна власність в освітньому просторі.
5. Визначення шляхів розвитку культури академічної доброчесності у студентському середовищі.

Література

1. Антиплагіат і наукова етика: збірник статей / За ред. О. Ковальчук. Київ, 2021.
2. Бібік Н. М. Академічна культура: теоретико-методологічні засади. Наукові записки. 2019.
3. Бережна І. М. Академічна культура: зміст і складові. Освітній дискурс. 2020.
4. Бойко А. Наукова комунікація та академічна культура в сучасному суспільстві // Соціальні науки. 2020.
5. Губерський Л. В. Етика наукових досліджень у ХХІ столітті. Київ: Наукова думка. 2021.
6. Джуринський А. Н. Академічна культура: традиції та сучасність. Київ: Академія. 2021.
7. Ковальчук В. Академічна доброчесність у закладах вищої освіти: проблеми та шляхи вирішення. Освіта і наука. 2021.
8. Кушнір В. Академічне письмо: підручник для студентів. Львів: Світ, 2022.
9. Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти. Кодекс академічної доброчесності. Київ. 2021.
10. Стельмах С. Роль академічної культури у формуванні критичного мислення. Філософія освіти. 2019.
11. Харченко І. Як уникнути плагіату: методичні рекомендації. Харків: Освіта, 2020.
12. Шарова Т. В. Академічна доброчесність: навчальний посібник. Дніпро: Університетська книга. 2022.

Лекція №2 АКАДЕМІЧНА КУЛЬТУРА ТА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК ОСНОВА ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОГО ЗВО

План

1. Поняття академічної доброчесності у сучасній правовій літературі, у нормативних документах.
2. Норми і правила етичної поведінки та принципи академічної доброчесності.
3. Правила дотримання академічної доброчесності науково-педагогічними працівниками.
4. Дотримання академічної доброчесності здобувачами вищої освіти.
5. Моральні принципи, якими повинні керуватися учасники освітнього процесу.

Структурно-логічна схема змісту теми:

1. Перевірка рівня підготовки до заняття.
2. Обговорення: академічної культури та доброчесності в діяльності ЗВО.
3. Самостійна робота.
4. Висновки заняття.

- текст лекції.

1. Поняття академічної доброчесності у сучасній правовій літературі, у нормативних документах

Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів і правових норм, що регулюють освітню, наукову та іншу академічну діяльність, забезпечуючи її чесність, відповідальність, прозорість і повагу до інтелектуальної власності.

В Україні поняття академічної доброчесності закріплено в Законі України “Про освіту” (ст. 42), де зазначено, що вона включає:

- самостійне виконання навчальних завдань (уникнення плагіату, фабрикації, фальсифікації даних);
- дотримання авторського права (коректне цитування, уникнення списування);
- відповідальність за достовірність результатів досліджень;
- етичну поведінку у відносинах між учасниками освітнього процесу.

Академічна доброчесність у нормативних документах

Окрім Закону України “Про освіту”, принципи академічної доброчесності відображені в таких документах:

- Закон України “Про вищу освіту” – визначає правила захисту наукових робіт від академічного плагіату.
- Кодекси академічної доброчесності університетів – внутрішні положення закладів вищої освіти, що деталізують механізми дотримання доброчесності.
- Наказ МОН № 1112 від 2019 року – регламентує заходи щодо запобігання та виявлення академічного плагіату.

Академічна доброчесність у правовій літературі

Юридична наука розглядає академічну доброчесність у таких аспектах:

- Правове регулювання та відповідальність (від дисциплінарної відповідальності до позбавлення наукового ступеня за порушення).
- Захист прав інтелектуальної власності (авторське право, захист від плагіату).

- Європейський та міжнародний контекст (стандарти UNESCO, принципи Європейського простору вищої освіти).

Таким чином, академічна доброчесність – це не лише етична категорія, а й правове явище, що регулюється національними законами та міжнародними стандартами.

2. Норми і правила етичної поведінки та принципи академічної доброчесності

Академічна доброчесність та етична поведінка є ключовими складовими освіти та науки. Вони визначають стандарти поведінки учасників академічного середовища, сприяють чесності, прозорості та відповідальності.

Академічна доброчесність: поняття та значення

Академічна доброчесність – це система етичних принципів та норм, що забезпечують чесність і об'єктивність у навчанні, викладанні та науковій діяльності (Bretag, 2016). Вона передбачає дотримання чесності у написанні наукових праць, проведенні досліджень та оцінюванні знань студентів.

Згідно із законом України «Про освіту» (ст. 42), академічна доброчесність включає:

1. Самостійність у навчанні – відсутність академічного плагіату, фабрикації та фальсифікації даних.
2. Чесність у дослідженнях – коректне використання джерел та методології.
3. Об'єктивність в оцінюванні – справедливе оцінювання результатів навчання без упередженості.
4. Відповідальність за порушення – застосування санкцій за недоброчесні вчинки.

Основні порушення академічної доброчесності

Академічна не доброчесність може набувати різних форм (Macfarlane et al., 2014):

- Плагіат – привласнення чужих ідей або текстів без належного цитування;
- Фабрикація даних – вигадкування або підтасовування наукових результатів;
- Фальсифікація – маніпуляція даними для отримання бажаного результату;
- Списування – використання заборонених матеріалів під час оцінювання знань;
- Самоплагіат – повторне використання власних текстів без належного посилання;
- Нечесна допомога – виконання завдань або написання робіт за інших осіб;
- Корупція – хабарництво та неетична поведінка в освітньому процесі.

Принципи академічної доброчесності

Загальноприйняті принципи академічної доброчесності (Bertram Gallant, 2011):

1. Чесність – правдивість у навчанні та дослідженнях.
2. Довіра – взаємоповага між викладачами, студентами та науковцями.
3. Справедливість – рівне ставлення до всіх учасників освітнього процесу.
4. Відповідальність – наслідки за порушення академічної доброчесності.
5. Повага до інтелектуальної власності – правильне використання джерел.
6. Прозорість – відкритість у комунікації та оцінюванні.

Міжнародні стандарти академічної етики

У міжнародній практиці питання академічної доброчесності регулюються такими документами:

- Європейська хартія дослідників (European Charter for Researchers, 2005) – встановлює вимоги до етичної поведінки в наукових дослідженнях;
- Кодекс академічної чесності ICAI (International Center for Academic Integrity, 1992) – визначає стандарти етичної поведінки студентів і викладачів;
- Декларація Сорбонни (1998) та Болонський процес – сприяють гармонізації освітніх стандартів у Європі.

Механізми забезпечення академічної доброчесності

Для підтримки академічної доброчесності необхідні такі заходи (Foltýnek et al., 2020):

- Використання антиплагіатних систем (Turnitin, Unicheck);
- Впровадження кодексів честі у навчальних закладах;
- Навчання студентів основам цитування та наукової етики;
- Прозорість у проведенні іспитів та оцінюванні знань.

Відповідальність за порушення

Законодавство України передбачає різні заходи відповідальності за академічну не доброчесність:

- Повторне виконання завдання або анулювання роботи;
- Позбавлення вченого ступеня (у разі плагіату в дисертації);
- Адміністративні та дисциплінарні заходи щодо викладачів та студентів.

Академічна доброчесність є основою якісної освіти та науки. Дотримання етичних норм сприяє створенню справедливого та прозорого академічного середовища. Для підвищення рівня академічної доброчесності важливо впроваджувати ефективні механізми контролю, навчати студентів основам наукової етики та розвивати культуру відповідальності.

3. Правила дотримання академічної доброчесності науково-педагогічними працівниками

Академічна доброчесність — це система етичних принципів і правил поведінки учасників освітнього процесу, що забезпечує якість освіти та науки. Для науково-педагогічних працівників (НПП) дотримання академічної

добročесності є не лише моральним обов'язком, а й правовою вимогою, закріпленою у законодавстві України.

Нормативно-правова база

Основні документи, що регулюють питання академічної доброчесності в Україні:

1. Закон України «Про освіту» (2017, ст. 42) – визначає принципи академічної доброчесності, відповідальність за їх порушення.
2. Закон України «Про вищу освіту» (2014, ст. 6, 32, 79) – містить положення про академічну доброчесність у закладах вищої освіти.
3. Кодекси етики закладів освіти – внутрішні документи університетів, що конкретизують принципи доброчесності.
4. Постанова Кабінету Міністрів України № 167 від 06.03.2019 р. – затверджує порядок присудження наукових ступенів, зокрема вимоги щодо унікальності дисертацій.
5. Європейський кодекс доброчесності в науці (2017) – рекомендації для дослідників, розроблені ALLEA.

Принципи академічної доброчесності НПП

Науково-педагогічні працівники повинні дотримуватися таких принципів:

1. Об'єктивність і неупередженість – чесне оцінювання знань студентів та незалежність від зовнішнього впливу.
2. Достовірність наукових досліджень – уникнення фальсифікацій, фабрикацій та маніпуляцій даними.
3. Уникнення плагіату – коректне використання чужих ідей із посиланням на першоджерела.
4. Прозорість та відкритість – публічність результатів досліджень, відсутність прихованих конфліктів інтересів.
5. Поважне ставлення до інтелектуальної власності – дотримання авторських прав.
6. Колегіальність та взаємоповага – етична взаємодія з колегами та студентами.
7. Дотримання етичних норм у викладацькій діяльності – уникнення корупційних дій, об'єктивне ставлення до студентів.

Форми порушень академічної доброчесності

Порушення академічної доброчесності можуть мати різні форми:

1. Плагіат – використання чужих ідей без належного посилання.
2. Самоплагіат – повторне використання власних попередніх публікацій без зазначення.
3. Фальсифікація – вигадкування або спотворення результатів досліджень.
4. Фабрикація – виготовлення неіснуючих даних.
5. Корупція – вимагання хабарів або використання службового становища у власних інтересах.

6. Перешкоджання діяльності інших дослідників – маніпулювання рецензуванням, блокування доступу до матеріалів.

Відповідальність за порушення

За порушення академічної доброчесності передбачено такі наслідки:

1. Дисциплінарні заходи – догана, позбавлення премій, зниження рейтингу.
2. Адміністративні заходи – анулювання результатів досліджень, позбавлення наукового ступеня.
3. Юридична відповідальність – у разі порушення авторського права можливе судове переслідування.

Запобігання порушенням

Для запобігання порушенням НПП повинні:

1. Користуватися системами перевірки на плагіат (Unicheck).
2. Забезпечувати правильне цитування джерел.
3. Підвищувати рівень цифрової грамотності та обізнаності про доброчесність.
4. Дотримуватися принципів відкритої науки (Open Access, Creative Commons).

Дотримання академічної доброчесності є ключовим чинником розвитку науки та освіти, забезпечуючи їхню якість і довіру до результатів досліджень.

4. Дотримання академічної доброчесності здобувачами вищої освіти

Академічна доброчесність є основою якісної освіти, науки та професійної діяльності. Вона включає дотримання етичних норм, повагу до інтелектуальної власності, чесне виконання навчальних і дослідницьких завдань. У закладах вищої освіти академічна доброчесність забезпечує довіру до освітнього процесу та результатів навчання.

Основні принципи академічної доброчесності

Згідно із Законом України «Про освіту» та іншими нормативними актами, академічна доброчесність включає такі ключові принципи:

1. Самостійність у виконанні навчальних завдань – недопустимість списування, фальсифікації результатів та використання підставних осіб.
2. Недопущення плагіату – обов'язкове посилання на джерела при використанні чужих ідей, текстів, досліджень.
3. Дотримання етичних норм у науковій діяльності – відповідальність за достовірність наукових даних, уникнення фабрикацій і маніпуляцій.
4. Відповідальність за чесність під час оцінювання знань – неприпустимість підкупу викладачів, списування на іспитах, несанкціонованого використання допоміжних матеріалів.
5. Об'єктивність оцінювання – викладачі повинні оцінювати знання студентів неупереджено, без фаворитизму чи дискримінації.
6. Відмова від корупції – жодні матеріальні або нематеріальні вигоди не повинні впливати на навчальний процес.

Форми порушень академічної доброчесності

1. Серед найпоширеніших порушень можна виділити:
2. Плагіат – використання чужих текстів без посилань.
3. Фальсифікація даних – підробка результатів досліджень.
4. Списування – використання заборонених матеріалів під час контрольних, іспитів.
5. Фабрикація результатів – вигадкування або змінення даних у наукових роботах.
6. Самоплагіат – повторне використання власних робіт без вказівки на попередні публікації.
7. Підкуп – надання хабарів за оцінки, послуги або підпис викладача.

Значення академічної доброчесності для студентів

Дотримання принципів академічної доброчесності має такі позитивні наслідки:

1. Розвиток критичного мислення та аналітичних навичок.
2. Формування відповідальності та самостійності.
3. Підвищення якості освіти та наукових досліджень.
4. Позитивна репутація випускників на ринку праці.

Методи запобігання порушенням

1. Використання систем перевірки текстів на плагіат (Unicheck тощо).
2. Викладання основ академічного письма та цитування.
3. Посилення контролю під час іспитів та заліків.
4. Впровадження кодексів академічної доброчесності в університетах.
5. Формування культури відповідальності серед студентів та викладачів.

Академічна доброчесність є важливою складовою освітнього процесу, що впливає на якість знань, професіоналізм випускників та довіру до вищої освіти.

Її дотримання допомагає створити справедливе та ефективне освітнє середовище, сприяє науковому розвитку та професійному зростанню студентів.

5. Моральні принципи, якими повинні керуватися учасники освітнього процесу

Учасники освітнього процесу у закладах вищої освіти (ЗВО) – це студенти, викладачі, науковці, адміністрація, технічний персонал та інші зацікавлені сторони. Всі вони повинні керуватися певними моральними принципами, що забезпечують гармонійне функціонування освітнього середовища.

Основні моральні принципи

1. Чесність та академічна доброчесність
 - Дотримання норм академічної етики, уникнення плагіату, списування, фальсифікації даних.
 - Виконання завдань самостійно, повага до інтелектуальної власності інших.
 - Викладачі мають об'єктивно оцінювати знання студентів, без упередженості чи суб'єктивних чинників.
2. Взаємоповага та толерантність

- Поважливе ставлення до викладачів, студентів та всіх учасників освітнього процесу, незалежно від їхніх поглядів, національності, релігії чи соціального статусу.
- Недопущення дискримінації, булінгу, образливих висловлювань або поведінки.
- Відповідальність
- Студенти повинні сумлінно виконувати свої обов'язки у навчанні, а викладачі – якісно готувати матеріали та проводити заняття.
- Адміністрація зобов'язана створювати умови для комфортного та ефективного навчання.

4. Справедливість та неупередженість

- Оцінювання знань повинно базуватися виключно на об'єктивних критеріях.
- Виключення будь-яких форм корупції, хабарництва, протекціонізму у стосунках між студентами та викладачами.

5. Відкритість та комунікація

- Вільний обмін знаннями, ідеями, думками між усіма учасниками освітнього процесу.
- Викладачі мають бути доступними для студентів, готовими до діалогу та підтримки.

6. Самовдосконалення та прагнення до знань

- Постійне навчання та професійний розвиток як для студентів, так і для викладачів.
- Заохочення наукової діяльності, творчих підходів та інноваційних рішень.

7. Колегіальність та співпраця

- Спільна робота викладачів, студентів та адміністрації задля покращення якості освіти.
- Готовність допомагати один одному, взаємна підтримка та командний дух.

8. Дотримання правових та етичних норм

- Виконання законодавства про освіту, внутрішніх правил закладу вищої освіти.
- Дотримання норм загальнолюдської моралі та професійної етики.

Дотримання цих моральних принципів створює в освітньому закладі культуру довіри, поваги та відповідальності. Це сприяє формуванню висококваліфікованих фахівців та всебічно розвинених особистостей, здатних не лише отримувати знання, а й діяти згідно з моральними цінностями у професійному та суспільному житті.

Питання для обговорення

1. Що таке академічна культура, як визначається академічна доброчесність?
2. Які основні принципи академічної доброчесності?

3. Як забезпечується академічна доброчесність у законодавстві України та яку роль відіграють нормативні акти ЗВО?
4. Які наслідки для студентів та викладачів за порушення академічної доброчесності?
5. Як освітній процес може сприяти формуванню доброчесності серед студентів?
6. Який зв'язок між академічною культурою та соціальною відповідальністю?

Література

1. Андрущенко В. П. Академічна культура і доброчесність у вищій школі: виклики XXI століття. Київ: Грамота. 2021.
2. Білоус О. В., Ковальчук О. І. Академічна доброчесність як основа якісної освіти. Харків: Освіта. 2020.
3. Бахрушин В. Академічна доброчесність у наукових дослідженнях // Освіта і наука. 2021.
4. Бех В. Академічна культура та етика у вищій освіті: навчальний посібник. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2019. 240 с.
5. Дичковська І. Етичні засади вищої освіти: принципи академічної доброчесності. Вища школа. 2020. № 4. С. 21–27.
6. Ковтун, Н. В. Академічна доброчесність: проблеми правового регулювання та забезпечення в Україні. Київ: Юрінком Інтер. 2021.
7. Лавріненко О. В. Академічна доброчесність: правові та етичні аспекти. Харків: Право. 2020.
8. Лаппо В. В. Академічна доброчесність у вищій освіті: теоретичні та практичні аспекти. Київ: Наукова думка, 2020.
9. Науменко О. В. “Запобігання академічному плагіату: правові аспекти”. Юридична наука та освіта. 2021. № 3, с. 45–52.
10. Остапенко Г. Етика і мораль у вищій школі: виклики сучасності. Освітній простір XXI століття. 2021. № 2. С. 45–52.
11. Шевченко О. О. Академічна доброчесність у системі вищої освіти України: теоретико-правові аспекти. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка. 2022.

Нормативно-правові акти:

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
2. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
3. Кодекс академічної доброчесності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти. URL: <https://naqa.gov.ua/>

4. Наказ МОН України «Про затвердження Порядку здійснення перевірки на плагіат» від 15.01.2018 № 22.
5. Наказ МОН України № 1112 від 15 серпня 2019 року “Деякі питання запобігання академічному плагіату” – Електронний ресурс
6. Європейський кодекс дослідницької доброчесності (The European Code of Conduct for Research Integrity, ALLEA, 2017) – Електронний ресурс

Міжнародні джерела:

1. Bertram Gallant, T. (2011). Creating the Ethical Academy: A Systems Approach to Understanding Misconduct and Empowering Change. Routledge.
2. Bretag, T. (2016). Handbook of Academic Integrity. Springer.
3. Foltýnek, T., Dlabolová, D., Glendinning, I., Lancaster, T., & Linkeschová, D. (2020). Testing methods to prevent contract cheating in higher education. International Journal for Educational Integrity.
4. Macfarlane, B., Zhang, J., & Pun, A. (2014). Academic integrity: A review of the literature. Studies in Higher Education, 39(2), 339–358.
5. Smith J., Brown K. Academic Integrity in Higher Education: Challenges and Solutions. – Oxford: Academic Press, 2019.
6. UNESCO (2021). Ethics and Integrity in Education: A Guide for Policy Makers – Електронний ресурс
7. European Network for Academic Integrity (ENAI). Recommendations on Academic Integrity Policies (2020) – Електронний ресурс

Лекція 3. ПРОЯВИ АКАДЕМІЧНОЇ НЕДОБРОЧЕСНОСТІ

План

1. Форми порушення академічної доброчесності.
2. Причини проявів академічної недоброочесності.
3. Відповідальність за порушення принципів академічної доброчесності.

Структурно-логічна схема змісту теми:

1. Перевірка рівня підготовки до заняття.
2. Обговорення: причини та форми академічної недоброочесності.
3. Самостійна робота.
4. Висновки заняття.

- текст лекції.

1. Форми порушення академічної доброчесності

Академічна недоброочесність – це порушення етичних норм у навчальній, науковій або освітній діяльності. Вона може проявлятися в різних формах, зокрема:

1. Плагіат – використання чужих ідей, текстів, результатів досліджень без належного посилання на автора.

2. Фабрикація даних – вигадкування або фальсифікація наукових результатів
3. Фальсифікація даних – зміна чи маніпуляція даними, щоб отримати бажаний результат.
4. Самоплагіат – повторне використання власних раніше опублікованих матеріалів без належного посилання.
5. Хабарництво та корупція – отримання або надання неправомірної вигоди для здобуття оцінки, наукового ступеня тощо.
6. Списування – використання заборонених матеріалів чи допомоги інших осіб під час виконання контрольних робіт, іспитів.
7. Недобросовісне рецензування – упереджене або неякісне оцінювання наукових робіт.
8. Фальсифікація авторства – включення до списку авторів осіб, які не зробили значного внеску в роботу, або виключення тих, хто зробив.
9. Підробка документів – створення або зміна офіційних документів (наприклад, залікових відомостей, дипломів).
10. Примусове авторство – ситуація, коли керівники або викладачі вимагають вказувати їх як авторів без реального внеску.

Академічна доброчесність є важливою для збереження якості освіти та науки. За порушення цих норм можуть бути застосовані санкції, зокрема анулювання результатів навчання або звільнення.

Порушення академічної доброчесності – це дії, які суперечать етичним нормам у сфері освіти та науки, підривають довіру до результатів навчання та досліджень. Закон України “Про освіту” (ст. 42) визначає основні форми таких порушень. Кожне з цих форм порушень підриває довіру до науки та освіти, тому важливо формувати культуру академічної доброчесності.

2. Причини проявів академічної недоброчесності

Академічна недоброчесність є серйозною проблемою в освітньому середовищі, яка підриває довіру до результатів навчання та наукових досліджень. Розуміння причин її виникнення є ключовим для розробки ефективних заходів протидії.

Основні причини академічної недоброчесності можна класифікувати наступним чином:

1. Соціально-економічні причини:

Зміна ціннісних і моральних орієнтирів у суспільстві. Сучасні соціальні трансформації можуть призводити до переоцінки моральних норм, що впливає на ставлення до чесності в навчанні.

Наявність стійких негативних явищ у суспільстві. Корупція та інші негативні практики можуть формувати толерантне ставлення до недоброчесної поведінки серед студентів.

2. Соціально-психологічні причини:

Тиск з боку однолітків. Бажання відповідати очікуванням групи або страх бути виключеним можуть спонукати студентів до недоброчесних дій.

Страх перед невдачею. Побоювання отримати низькі оцінки або не виправдати очікування можуть підштовхувати до списування чи плагіату.

3. Культурно-виховні причини:

Недостатнє усвідомлення значущості академічної доброчесності. Відсутність належного виховання щодо етичних норм у навчанні може призводити до недоброчесної поведінки.

Відсутність чіткого розуміння правил цитування та академічного письма. Студенти можуть не знати, як правильно використовувати та посилалися на джерела інформації.

4. Організаційно-управлінські причини:

Перевантаженість навчальних планів. Надмірна кількість завдань без належної підтримки може спонукати студентів шукати легші шляхи їх виконання.

Недостатній контроль та санкції за порушення. Відсутність ефективних механізмів виявлення та покарання за недоброчесність створює відчуття безкарності.

5. Індивідуально-психологічні причини:

Низька мотивація до навчання. Відсутність інтересу до предмету або навчання загалом може призводити до використання недоброчесних методів для досягнення результату.

Особистісні риси. Деякі студенти можуть мати схильність до ризикованої поведінки або недостатньо розвинене почуття відповідальності.

3. Відповідальність за порушення принципів академічної доброчесності

Відповідальність за порушення принципів академічної доброчесності може бути як академічною, так і адміністративною, а в деяких випадках навіть юридичною. Вона залежить від рівня порушення, його наслідків та встановлених правил у конкретному закладі освіти або країні.

Розглянемо детально види відповідальності:

1. Академічна відповідальність

Цей вид відповідальності стосується освітнього процесу і передбачає санкції, які застосовуються до студента чи науковця у зв'язку з порушеннями. Сюди входять:

Перегляд або анулювання оцінки – студент може отримати нижчу оцінку або 0 балів за роботу, виконану з порушеннями.

Повторне виконання завдання – в окремих випадках викладач може дозволити переписати роботу без академічного покарання.

Дисциплінарне стягнення – догана, позбавлення стипендії або права на академічну мобільність.

Відрахування з навчального закладу – крайній захід, який застосовується у випадках систематичних або серйозних порушень.

Позбавлення наукового ступеня чи звання – якщо плагіат або фабрикація даних були виявлені в наукових роботах.

2. Адміністративна відповідальність

Якщо порушення виходить за межі внутрішніх академічних правил і має серйозні наслідки (наприклад, публікація фальсифікованих наукових досліджень або підробка документів), можливі такі санкції:

Штрафи – у випадку порушення авторських прав або інших правових норм.

Заборона на викладання чи наукову діяльність – може бути застосована до викладачів або науковців.

Звільнення з роботи – якщо викладач або науковець систематично порушує принципи доброчесності.

3. Кримінальна відповідальність

У деяких країнах, зокрема в Україні, серйозні порушення, такі як підробка дипломів або використання фальшивих документів, можуть розглядатися як кримінальні правопорушення, що тягнуть за собою:

Штрафи

Громадські роботи

Позбавлення волі (у випадку масштабних шахрайських схем)

Порушення, що ведуть до відповідальності

Основні форми порушення академічної доброчесності:

Плагіат – привласнення чужих ідей, текстів або результатів досліджень без належного посилання.

Самоплагіат – повторне використання власних робіт без належного цитування.

Фальсифікація даних – вигадкування або змінення результатів досліджень.

Фабрикація даних – повне вигадкування фактів, які не існують.

Списування – несанкціоноване використання матеріалів під час тестування чи іспитів.

Підкуп викладачів – спроба отримати оцінку незаконним шляхом.

Підробка документів – створення фальшивих дипломів, сертифікатів, атестатів тощо.

Запобігання порушенням

Щоб уникнути відповідальності, слід дотримуватися принципів академічної доброчесності:

Коректно цитувати джерела

Дотримуватися правил написання наукових робіт

Не використовувати шахрайські методи на іспитах

Дотримуватися етичних норм у дослідженнях

Таким чином, відповідальність за порушення академічної доброчесності може мати серйозні наслідки для майбутньої кар'єри студента чи науковця.

Питання для обговорення

1. Які найбільш поширені форми академічної недоброчесності?
2. Чим фабрикація та фальсифікація даних відрізняються одна від одної?
3. Чому студенти вдаються до академічної недоброчесності?
4. Як впливають на це соціальні, психологічні та економічні фактори?
5. Як порушення академічної доброчесності впливає на репутацію навчального закладу?
6. Як можна запобігти академічній недоброчесності на рівні університету?
7. Чи можуть студентські ініціативи сприяти формуванню культури доброчесності?

Література

1. Закон України «Про освіту»: Закон України від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII. Відомості Верховної Ради України, 2017, № 38–39, ст. 380.
2. Закон України «Про вищу освіту»: Закон України від 1 липня 2014 р. № 1556-VII. Відомості Верховної Ради України, 2014, № 37–38, ст. 2004.
3. Наказ МОН України № 1304 від 15.10.2018 р. “Про затвердження Порядку формування репозитарію академічних текстів” – стосується перевірки на плагіат.
4. Офіційний сайт Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти (NAQA) – містить нормативні документи та рекомендації щодо академічної доброчесності (<https://naqa.gov.ua/>).
5. Кодекс академічної доброчесності конкретного університету – кожен заклад освіти має власний документ, який регламентує правила та санкції.
6. Красюк, Т. Притягнення до академічної відповідальності за порушення академічної доброчесності: теоретико-прикладні проблеми регламентування. Право та інноваційне суспільство, 16(1), 2021. С.55–62. DOI: 10.32782/2309-4893/2021-1-9.
7. Академічна доброчесність: проблеми реалізації та відповідальність. (2022). WikiLegalAid. URL: <https://wiki.legalaid.gov.ua>.
8. Європейський кодекс дослідницької доброчесності ALLEA. (2017). The European Code of Conduct for Research Integrity. Berlin: ALLEA. URL: <https://allea.org/code-of-conduct>.

Лекція 4. ОСНОВИ АКАДЕМІЧНОГО ПИСЬМА

План

1. Поняття академічного письма.
2. Форми академічного письма.

3. Характеристики академічного письма.
4. Посилання на використані джерела.

Структурно-логічна схема змісту теми:

1. Перевірка рівня підготовки до заняття.
2. Обговорення: особливості академічного письма.
3. Самостійна робота.
4. Висновки заняття.

- текст лекції.

1. Поняття академічного письма

«Академічне письмо – це стиль викладу, який дослідники використовують для визначення інтелектуальних меж своїх дисциплін і конкретних галузей знань». Воно зосереджується на доказових аргументах та логічних міркуваннях, які допомагають зрозуміти предмет.

Характерними рисами академічного письма є офіційний тон, чіткий фокус на досліджуваній проблемі та точний вибір слів.

Основні риси академічного письма:

- академічна грамотність;
- інформаційна грамотність;
- міжкультурна грамотність;
- етична виваженість.

Академічне письмо – це особливий стиль письма, який використовується в наукових та освітніх цілях. Воно відзначається логічністю, структурованістю, формальністю та об'єктивністю викладу. Академічне письмо є невід'ємною частиною наукової комунікації, оскільки дозволяє чітко й аргументовано висловлювати думки, презентувати результати досліджень і брати участь у професійних дискусіях.

Основні характеристики академічного письма

1. Формальність

Використання нейтрального або офіційного стилю без просторічних слів, жаргонізмів і сленгу.

Відсутність зайвої емоційності або суб'єктивності.

2. Об'єктивність

Виклад фактів, а не особистих вражень чи упереджень.

Використання аргументів, підтверджених доказами (посилання на наукові джерела).

3. Чітка структура

Академічні тексти мають логічну побудову: вступ, основна частина (розгортання аргументів, аналіз джерел, результати досліджень) і висновки.

Використання чіткої логічної послідовності.

4. Аргументованість

Використання доказів, посилань на джерела.

Аргументи мають бути добре обґрунтованими та логічними.

5. Точність і конкретність

Використання термінології, яка відповідає темі дослідження.

Уникнення двозначностей і надмірної узагальненості.

6. Оригінальність та академічна доброчесність

Дотримання принципів академічної доброчесності (відсутність плагіату, правильне цитування джерел).

Створення власних аргументів та аналізу, а не просте переповідання чужих думок.

Типи академічного письма

1. Есе – короткий аналітичний або аргументативний текст на певну тему.

2. Курсова, дипломна, дисертація – дослідницькі роботи з певної галузі знань.

3. Статті – наукові тексти, що публікуються в журналах.

4. Анотації, реферати, рецензії – стислий виклад або критичний аналіз іншого наукового тексту.

5. Лабораторні та звітні роботи – документи, що описують експерименти чи дослідження.

Важливість академічного письма

Сприяє розвитку критичного мислення – навчає аналізувати інформацію, робити висновки, аргументувати свою позицію.

Допомагає в науковій кар'єрі – вміння писати наукові статті, дослідницькі роботи є ключовим для студентів, аспірантів і науковців.

Підтримує академічну доброчесність – сприяє правильному використанню джерел і розвитку інтелектуальної чесності.

Академічне письмо – це не просто спосіб викладу думок, а важливий інструмент наукової комунікації та інтелектуального розвитку.

2. Форми академічного письма

Академічне письмо включає різні жанри та форми текстів, які використовуються в науковому та освітньому середовищі. Вони мають чітку структуру, аргументованість, об'єктивність і логічність викладу. Ось основні форми академічного письма:

1. Есе - це аналітичний або аргументативний текст, що містить особисту думку автора з певної теми.

Структура: Вступ (введення в тему, теза). Основна частина (аргументи, докази, аналіз). Висновок (узагальнення, підсумок).

Види: Аналітичне. Аргументативне. Порівняльне. Рефлексивне.

2. Реферат – це узагальнення наукових джерел на певну тему без власного аналізу. Мета: Огляд літератури, виклад основних ідей досліджень.

Структура: Вступ (актуальність, мета, завдання). Основна частина (огляд джерел, аналіз підходів). Висновок (коротке підсумування).

3. Курсова робота – самостійне дослідження наукової проблеми, що вимагає аналізу джерел і власних висновків. Мета: Поглиблення знань, розвиток дослідницьких навичок.

Структура: Вступ (актуальність, мета, методи). Основна частина (розділи з теоретичним і практичним аналізом). Висновки (підсумки дослідження).

4. Дипломна робота – це завершальне дослідження в межах навчальної програми, яке включає теоретичний і практичний аналіз.

Особливості: Глибоке дослідження, авторський внесок, практичні рекомендації.

Структура: Вступ. Огляд літератури. Методологія. Дослідження. Висновки

5. Дисертація – це наукова робота, необхідна для отримання наукового ступеня.

Відмінності: Оригінальність дослідження, наукова новизна, доказова база.

Структура: Вступ. Теоретичний розділ. Методологія. Експеримент. Висновки

6. Наукова стаття – це короткий виклад дослідження, опублікований у фахових журналах. Мета: Представлення нових результатів.

Структура: Анотація. Вступ. Методологія. Результати. Обговорення. Висновки

7. Рецензія – це критичний аналіз книги, статті або дослідження.

Особливості: Оцінка змісту, аргументація, обґрунтовані висновки.

Структура: Вступ (опис об'єкта рецензії). Основна частина (аналіз, аргументи). Висновок (оцінка, рекомендації).

8. Анотація – короткий виклад змісту наукової роботи. Мета: Ознайомлення читача з основними положеннями тексту.

Структура: Проблема. Метод. Результати. Висновки.

9. Доповідь – усний або письмовий виклад дослідження з наукової теми. Мета: Представлення результатів.

Структура: Вступ. Основна частина. Висновки

Зазначені вище форми академічного письма мають спільні риси: чітку структуру, логічність, об'єктивність, використання джерел і науковий стиль.

3. Характеристики академічного письма

Офіційний тон – в академічному письмі завжди використовується офіційний тон. Це не легковажний або розмовний виклад думок. Сленг і кліше не належать до цього типу письма.

Виклад думок – академічне письмо зазвичай пишеться від третьої особи, оскільки його метою є ознайомлення з фактами, а не висловлення думки чи надання порад.

Фокус дослідження – оскільки більшість академічних текстів передбачає оприлюднення результатів дослідження, вони зазвичай зосереджуються на конкретному дослідницькому питанні, яке вивчається.

Організація – академічне письмо повинно бути організоване логічно, структуровано, по суті справи.

Цитування джерел – більшість академічних робіт охоплюють принаймні деякі вторинні дослідні джерела. Переконайтеся, що ви правильно цитуєте всі джерела і додаєте бібліографію.

Мета академічного письма – донести складні ідеї так, щоб вони були найменш вірогідними для оскарження. Важливо уникати будь-якої двозначності.

Академічне письмо має бути:

- формальним, оскільки неформальне письмо не завжди розуміється однаково кожним читачем;
- структурованим, оскільки складні ідеї потрібно контролювати, щоб створити однозначне твердження;
- точним, щоб жодна з ідей не могла бути поставлена під сумнів;
- доречним, щоб донести інформацію до аудиторії у найбільш ефективний спосіб».

Академічне письмо — це формальний стиль письма, який використовується в наукових дослідженнях, освітньому процесі та професійному середовищі. Воно має чітку структуру, об'єктивний тон і оперує достовірними даними.

Основні риси академічного письма

1. Формальність

- Уникає розмовних виразів, сленгу, скорочень.
- Використовує складніші граматичні конструкції.

Наприклад:

“Ця тема дуже крута, бо вона важлива”

“Ця тема є актуальною, оскільки вона має важливе значення у відповідній галузі дослідження”.

2. Об'єктивність

- Орієнтується на факти, а не на особисті думки.
- Використовує неупереджений стиль (перевага пасивного стану).

Наприклад:

“Я вважаю, що цей метод працює краще”.

“Дослідження показують, що цей метод є ефективнішим”.

3. Логічність і структурованість

- Всі частини тексту логічно пов'язані.
- Дотримується загальноприйнятої структури (вступ, основна частина, висновки).

Наприклад:

Вступ: “Мета цього дослідження — проаналізувати вплив дистанційного навчання на успішність студентів”.

Основна частина: “Згідно з даними опитування, 70% студентів відзначають зниження концентрації уваги під час онлайн-занять”.

Висновки: “Результати свідчать про необхідність адаптації методик дистанційного навчання до потреб студентів”.

4. Доказовість

- Посилається на авторитетні джерела.
- Використовує цитати, посилання на наукові статті, дослідження.

Наприклад:

“За даними ЮНЕСКО (2023), понад 1,5 мільярда студентів у світі зазнали змін у навчальному процесі через пандемію”.

5. Точність і чіткість

- Уникає двозначності та загальних фраз.
- Визначення термінів перед їх використанням.

Наприклад:

“Є багато способів покращити навчання”.

“Використання змішаного навчання, що поєднує традиційні й онлайн-методи, підвищує засвоєння матеріалу на 30% (Smith, 2022)”.

Приклади академічного письма у навчальному процесі

1. Есе

- Тема: “Вплив соціальних мереж на академічну успішність студентів”.
- Формулювання тези: “Незважаючи на можливості для самонавчання, соціальні мережі можуть знижувати продуктивність студентів через інформаційне перевантаження.”

2. Курсова робота

- Огляд літератури: “Аналіз останніх досліджень показує, що 80% студентів використовують соціальні мережі для навчальних цілей (Brown, 2021)”.
- Висновки: “Отримані результати підтверджують гіпотезу про значний вплив соціальних мереж на рівень концентрації уваги студентів”.

3. Наукова стаття

- Методологія: “Для дослідження було використано якісний підхід із залученням напівструктурованих інтерв’ю”.
- Аналіз даних: “Отримані результати свідчать про кореляцію між часом, проведеним у соцмережах, і рівнем академічних досягнень”.

Академічне письмо — це ключовий інструмент у навчанні та наукових дослідженнях. Воно вимагає формальності, логічності, доказовості й точності, що забезпечує ефективну передачу знань і результатів досліджень.

4. Посилання на використані джерела

Наявність правильно оформлених посилань за текстом наукового дослідження свідчить про наявність декількох важливих явищ:

- автор дослідив належну кількість наукової літератури;
- у своїх висновках опирався на авторитетні дослідження інших вчених;
- дотримується принципів академічної доброчесності та поважає працю інших науковців, на дослідження яких він посилається;
- вказує на володіння науковцем засадами наукового письма та академічного етикету.

Посилання – сукупність бібліографічних відомостей про цитований, розгорнутий або згаданий у тексті документа інший документ, достатній для його загального характеризування, ідентифікування й пошуку:

- посилання дають змогу перевірити автентичність і точність поданих цитат, формул, статистичних даних, фактів і відомостей, запозичених з інших видань;
- можливість виявити та знайти першоджерела на які зроблені посилання з метою їх подальшого використання у науковій діяльності;
- ознайомитися з літературою з теми дослідження, зокрема з працями, в яких питання висвітлено докладніше, ніж у публікації, яка містить посилання, або аргументовано інший погляд який не збігається з поглядами автора праці у якій наведено посилання.

Правильне використання цитат та оформлення посилань у наукових роботах є важливою складовою дотримання принципів академічної доброчесності та сприяє якісному інтегруванню українських дослідників у світову систему наукової комунікації.

Вимоги та стандарти щодо оформлення посилань:

- посилання на джерела в тексті наукової роботи слід зазначати порядковим номером за переліком посилань, виділеним двома квадратними дужками, наприклад “...у працях [2 – 6]...”;
- коли в тексті наукової роботи необхідно зробити посилання на складову частину або на конкретні сторінки відповідного джерела, їх можна наводити у виносках або у квадратних дужках. При цьому номер посилання має відповідати його бібліографічному опису за переліком посилань;
- посилання на ілюстрації наукової роботи слід вказувати порядковим номером ілюстрації, наприклад “рис. 1.1”, а посилання на формули наукової роботи – порядковим номером формули в дужках, наприклад “...у формулі (2.1)”;
- на всі таблиці наукової роботи повинні бути посилання в тексті, при цьому слово “таблиця” пишуть скорочено, наприклад “...у табл. 2.1”;

- у повторних посиланнях на таблиці та ілюстрації треба вказувати скорочено слово “дивись”, наприклад “див. табл.3.2”;
- для підтвердження власних аргументів посиланням на авторитетне джерело або для критичного аналізу друкованого твору слід наводити цитати;
- текст цитати починається і закінчується лапками і наводиться в тій граматичній формі, в якій він поданий у джерелі, із збереженням особливостей авторського написання; наукові терміни, запропоновані іншими авторами, не виділяються лапками, за винятком тих, що викликали загальну полеміку; у цих випадках використовується вираз “так званий”;
- цитування повинно бути повним, без довільного скорочення авторського тексту і без перекручень думок автора; пропуск слів, речень, абзаців при цитуванні допускається без перекручення авторського тексту і позначається трьома крапками, які можуть ставитися у будь-якому місці цитати (на початку, всередині, на кінці); якщо перед випущеним текстом або за ним стояв розділовий знак, то він не зберігається;
- кожна цитата обов’язково супроводжується посиланням на джерело;
- при непрямому цитуванні (переказі, викладі думок інших авторів своїми словами), слід давати відповідні посилання на джерело; якщо виявляється ставлення автора статті до окремих слів або думок з цитованого тексту, то після них у круглих дужках ставлять знак оклику або знак питання (що, насправді, у наукових працях зустрічається не достатньо часто);
- якщо автор статті, наводячи цитату, виділяє в ній деякі слова, робиться спеціальне застереження, тобто після тексту, який пояснює виділення, ставиться крапка, потім дефіс і вказуються ініціали автора статті, а весь текст застереження вміщується у круглі дужки.

Посилання на використані джерела – це бібліографічні чи текстові вказівки на джерела інформації, які були використані при написанні наукової, навчальної чи будь-якої іншої роботи.

Посилання виконують такі функції:

- підтверджують достовірність інформації;
- дозволяють перевірити факти та аргументи;
- запобігають плагіату;
- сприяють академічній доброчесності.

Основні види посилань

1. Внутрішньотекстові посилання – інтегровані в текст роботи у дужках або у вигляді зноски.

Приклад (у дужках): Як зазначає Іваненко (2020), історичний розвиток...

Приклад (зноска): Як зазначає Іваненко¹...

2. Підрядкові посилання – зазначаються у нижній частині сторінки.

¹ Іваненко І.І. Теорія науки. Київ: Наукова думка, 2020. С. 45.

3. Кінцеві посилання (список літератури) – подаються наприкінці роботи у вигляді бібліографічного списку.

Формати оформлення посилань

Існують різні стандарти оформлення джерел, зокрема:

- ДСТУ 8302:2015 (український стандарт)
- APA (American Psychological Association) – поширений у соціальних та гуманітарних науках
- MLA (Modern Language Association) – використовується у літературознавстві
- Chicago (Чиказький стиль) – історичні та суспільні науки
- Harvard – популярний у наукових дослідженнях

Приклади оформлення бібліографічного списку

- ДСТУ 8302:2015: Іваненко І.І. Теорія науки. Київ: Наукова думка, 2020. 250 с.
- APA: Ivanenko, I. I. (2020). Theory of Science. Kyiv: Naukova Dumka.
- Chicago (автор-дата): Ivanenko, Ivan. 2020. Theory of Science. Kyiv: Naukova Dumka.

Загальні рекомендації

1. Використовуйте єдиний стандарт оформлення у всій роботі.
2. Посилання мають бути точними, коректними та відповідати оригіналу.
3. Переконайтеся, що всі використані джерела вказані у списку літератури.
4. Використовуйте менеджери бібліографії (Zotero, Mendeley, EndNote) для автоматичного формування посилань.

Посилання на використані джерела є невід’ємною частиною будь-якої академічної чи наукової роботи. Вони забезпечують достовірність інформації, підтримують академічну доброчесність та допомагають читачам знайти першоджерела.

Питання для обговорення

1. Що таке академічне письмо, і чим воно відрізняється від інших видів письма?
2. Які основні характеристики академічного стилю?
3. Чому важливо мати чітку структуру в академічному письмі?
4. Чому важливо використовувати достовірні джерела в академічному письмі?
5. Чому важливо уникати розмовної лексики та суб’єктивних висловлювань?

Література

1. Бакіров В. С. Академічне письмо: Навчальний посібник / В. С. Бакіров, О. В. Кулініч. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2020. 240 с.

2. Бібліографічний опис документів: загальні вимоги та правила складання: ДСТУ 8302:2015. Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2015. 16 с.
3. Дудик О. О. Основи академічного письма: теорія і практика / О. О. Дудик, Л. І. Клименко. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2019. 216 с.
4. Коваленко І. В. Академічне письмо як складова професійної підготовки студентів / І. В. Коваленко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Філологія. 2021. № 4(38). С. 12–18.
5. Петренко О. С. Навички академічного письма у студентів: методи формування / О. С. Петренко // Наукові записки. Серія: Педагогіка. 2020. Т. 183, № 5. С. 45–52.
6. Сидоренко Л. П. Основи академічного письма: навчальний курс [Електронний ресурс] / Л. П. Сидоренко. – Режим доступу: <http://repository.kpi.ua/handle/123456789/56789>
7. Стиль академічного письма [Електронний ресурс] // Освітній портал «Наука та освіта». – Режим доступу: <https://www.eduportal.com.ua/academic-writing>

Лекція 5. ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ

План

1. Поняття та система інтелектуальної власності.
2. Авторське право і розвиток культури.
3. Одержання охоронних документів на об'єкти промислової власності.
4. Комерціалізація прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Структурно-логічна схема змісту теми:

5. Перевірка рівня підготовки до заняття.
6. Обговорення: особливості інтелектуальної власності.
7. Самостійна робота.
8. Висновки заняття.

- текст лекції.

1. Поняття та система інтелектуальної власності

Інтелектуальна власність (ІВ) — це сукупність прав на результати інтелектуальної діяльності та засоби індивідуалізації. Вона охоплює нематеріальні активи, створені людським розумом, такі як винаходи, художні твори, комп'ютерні програми, торговельні марки тощо.

Відповідно до Конвенції, що засновує Всесвітню організацію інтелектуальної власності (ВОІВ, 1967 р.), інтелектуальна власність включає права на:

- літературні, художні та наукові твори;

- виконання, фонограми та радіо- і телевізійні передачі;
- винаходи в усіх галузях людської діяльності;
- наукові відкриття;
- промислові зразки;
- товарні знаки, знаки обслуговування, фірмові найменування та комерційні позначення;
- захист від недобросовісної конкуренції.

В Україні правове регулювання інтелектуальної власності здійснюється відповідно до Цивільного кодексу України (глава 35), Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», Закону України «Про авторське право і суміжні права» та інших нормативно-правових актів.

Система інтелектуальної власності включає об'єкти, суб'єкти та форми правової охорони.

Об'єкти інтелектуальної власності:

1. Авторське право і суміжні права: Літературні, художні, музичні твори. Програми, бази даних. Виконання, фонограми, відеограми, радіо- і телевізійні передачі.

2. Промислова власність: Винаходи та корисні моделі. Промислові зразки. Товарні знаки (знаки для товарів і послуг). Географічні зазначення. Комерційні найменування. Секрети виробництва (ноу-хау).

3. Нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності. Доменні імена. Біотехнологічні винаходи. Програмне забезпечення. Алгоритми та штучний інтелект

Суб'єкти інтелектуальної власності

Суб'єктами прав на інтелектуальну власність можуть бути:

1. Фізичні особи (автори, винахідники, виконавці).
2. Юридичні особи (підприємства, організації, видавництва, ІТ-компанії).
3. Держава (власник прав на об'єкти, створені за державний кошт).

Форми правової охорони

Залежно від об'єкта, інтелектуальна власність може охоронятися різними способами:

1. Авторське право — автоматично діє з моменту створення твору (не потребує реєстрації).
2. Патентне право — охороняє винаходи, корисні моделі та промислові зразки через патентування.
3. Товарні знаки — охороняються шляхом реєстрації у відповідних відомствах.
4. Секрети виробництва (ноу-хау) — охороняються шляхом комерційної таємниці.
5. Географічні зазначення — реєструються для захисту продукції певного регіону.

Значення інтелектуальної власності
Стимулювання інноваційної діяльності (охорона винаходів і технологій).
Захист творчих досягнень авторів (охорона літературних і художніх творів).
Розвиток бізнесу і брендингу (реєстрація торговельних марок).
Економічна вигода (монетизація прав через ліцензування і продаж).
Міжнародна конкурентоспроможність (захист у глобальному масштабі).

Інтелектуальна власність є ключовим фактором економічного розвитку та науково-технічного прогресу. Захист прав ІВ сприяє стимулюванню інновацій, розвитку культури, науки та бізнесу. В умовах цифрової економіки роль інтелектуальної власності зростає, що вимагає ефективних механізмів її охорони та комерціалізації.

Під інтелектуальною власністю розуміють не результат інтелектуальної діяльності людини як такий, а право на цей результат. На відміну від матеріальних об'єктів, тобто таких, що можна відчутити на дотик, наприклад, книги, автомобіль, право не можна відчутити на дотик. Отже, інтелектуальна власність є нематеріальним об'єктом.

2. Авторське право і розвиток культури

Авторське право і розвиток культури – це взаємопов'язані поняття, які впливають одне на одне. Авторське право захищає права творців, а культура розвивається завдяки створенню, поширенню та споживанню творчих продуктів. Розглянемо детальніше, як авторське право сприяє або, навпаки, може обмежувати культурний розвиток.

Авторське право – це система юридичних норм, що забезпечує авторам (письменникам, художникам, музикантам, програмістам тощо) виключні права на використання їхніх творів. Воно включає:

Майнові права – дозволяють автору отримувати винагороду за використання твору.

Немайнові права – гарантують право на авторство, збереження цілісності твору, його назву тощо.

Строк дії авторського права зазвичай триває протягом життя автора і ще 50-70 років після його смерті (залежно від країни). Після цього твір переходить у суспільне надбання, і його можуть вільно використовувати всі.

Авторське право сприяє розвитку культури

Стимулювання творчості

Авторське право гарантує винагороду за працю, мотивуючи авторів створювати нові твори. Без фінансового стимулу багато митців не могли б займатися творчістю професійно.

Захист культурного різноманіття

Охорона авторських прав дає змогу авторам з різних країн і культур зберігати свої унікальні традиції, не боятись, що їхні твори будуть використані без дозволу або спотворені.

Сприяння економічному розвитку

Індустрії, що базуються на авторських правах (кінематограф, музика, видавнича справа, програмне забезпечення), створюють робочі місця та приносять доходи державам.

Захист авторів від експлуатації

Без авторського права великі компанії або окремі особи могли б вільно використовувати чужі твори без виплати винагороди авторам.

Потенційні проблеми авторського права для культури

Обмеження доступу до культурного надбання

Занадто жорсткі правила можуть ускладнити використання творів у наукових дослідженнях, освіті, ремікс-культурі (коли митці створюють нові твори на основі старих).

Проблема “сірого періоду”

Після смерті автора твір може не бути широко доступним, якщо спадкоємці не видають його або не дозволяють перевидання. Це особливо критично для рідкісних або маловідомих творів.

Конфлікти між авторським правом і цифровою епохою

Інтернет зробив легким копіювання та розповсюдження творів. Це викликає конфлікти між правовласниками, які хочуть контролювати використання контенту, і споживачами, які прагнуть вільного доступу до інформації.

Баланс між авторським правом і культурним розвитком

Щоб забезпечити розвиток культури, важливо знайти компроміс між захистом авторських прав і доступом до творів. Це можна досягти через:

Ліцензії Creative Commons – дозволяють авторам самостійно визначати умови використання їхніх творів (наприклад, дозволяти некомерційне використання).

Гнучке регулювання терміну дії прав – можливо, варто скоротити строк дії авторського права для прискорення переходу творів у суспільне надбання.

Підтримку вільної культури – цифрові бібліотеки, архіви та освітні ініціативи можуть забезпечувати доступ до знань без порушення прав авторів.

Авторське право – необхідний механізм захисту творчості, але воно має бути збалансованим, щоб не перешкоджати розвитку культури. Ідеальна модель має стимулювати митців до створення нових творів, одночасно забезпечуючи суспільству доступ до культурного надбання.

Авторське право — це сукупність прав, які належать автору у зв'язку зі створенням і використанням твору літератури, науки, мистецтва.

Об'єктами авторського права є твори у галузі науки, літератури і мистецтва, а саме: літературні письмові твори наукового, технічного або іншого характеру (книги, брошури, статті тощо); комп'ютерні програми; бази даних; інші твори.

Авторське право відіграє ключову роль у розвитку культури в Україні, оскільки воно забезпечує правовий захист творчих здобутків митців, стимулює культурну діяльність та сприяє поширенню українських творів у світі. Водночас питання авторського права часто викликають дискусії щодо балансу між інтересами авторів, споживачів та суспільства загалом.

Авторське право в Україні регулюється:

- Цивільним кодексом України (глава 36)
- Законом України “Про авторське право і суміжні права”
- Міжнародними угодами, зокрема Бернською конвенцією (Україна приєдналася у 1995 році), Угодою про асоціацію з ЄС та Угодою ТРІПС.

До об’єктів авторського права належать:

- літературні твори (книги, статті, сценарії);
- музичні твори, включно з текстами пісень;
- художні твори (живопис, скульптура, графіка);
- аудіовізуальні твори (фільми, відео);
- комп’ютерні програми;
- фотографічні твори;
- переклади, адаптації, компіляції.

Автор має виключні права на використання твору, включаючи право на відтворення, розповсюдження, публічний показ, переклад тощо. Порухення авторського права тягне за собою цивільну, адміністративну та кримінальну відповідальність.

Авторське право як стимул розвитку культури

Захист прав авторів та мотивація до творчості

Авторське право гарантує митцям справедливий винагорода за їхню працю, що мотивує їх створювати нові культурні продукти. Без правового захисту митці могли б втрачати прибутки через піратство або незаконне використання їхніх творів.

Комерціалізація та культурна індустрія

Розвинена система авторського права сприяє появі національної культурної індустрії – видавництв, кіностудій, музичних лейблів тощо. Українське кіно, музика та література розвиваються завдяки підтримці авторських прав, що дозволяє авторам отримувати прибуток і продовжувати творчу діяльність.

Доступ до культури та суспільний інтерес

Авторське право має також обмеження, які сприяють доступу до культури. Наприклад:

- використання творів у навчальних і наукових цілях без дозволу автора;

- вільне використання творів, термін дії авторського права на які закінчився (70 років після смерті автора);
- можливість цитування з обов'язковим зазначенням автора.

Виклики у сфері авторського права в Україні

Піратство та нелегальне використання творів. В Україні проблема інтернет-піратства залишається гострою, незважаючи на законодавчі заходи. Нелегальне поширення книг, музики, фільмів у мережі завдає збитків авторам та правовласникам.

Проблеми з колективним управлінням правами. Організації колективного управління авторськими правами (ОКУ) збирають роялті за використання творів (наприклад, у ресторанах, на радіо). Однак не всі автори отримують справедливую компенсацію через непрозору діяльність деяких таких організацій.

Використання штучного інтелекту (ШІ). З розвитком технологій виникають питання щодо авторського права на твори, створені за допомогою ШІ. Законодавство України ще не має чітких норм щодо цього.

Вдосконалення авторського права в Україні.

Для підтримки розвитку культури та захисту авторів необхідні такі кроки:

- посилення боротьби з піратством на законодавчому рівні;
- прозорість і ефективність роботи організацій колективного управління;
- адаптація законодавства до новітніх технологій;
- підтримка українських митців через гранти, державні програми та міжнародну співпрацю.

Авторське право є важливим інструментом розвитку культури в Україні, оскільки захищає права митців, сприяє розвитку культурної індустрії та забезпечує суспільний доступ до культурних надбань. Однак для ефективного функціонування системи авторського права необхідні подальші реформи та адаптація до сучасних викликів.

Процедура реєстрації авторського права на службовий твір включає такі етапи:

1. Підготовка та подання заявки.

При поданні в заявці повинні міститися наступні обов'язкові матеріали:

- заява на реєстрацію авторського права на службовий твір;
- договір про розподіл майнових прав на службовий твір;
- акт прийому-передачі службового твору;
- екземпляр твору;
- державний збір за подання заявки у встановленому розмірі;
- завірені копії контрактів авторів твору або довідки з відділу кадрів;
- бланк заяви на перерахування коштів.

2. Розгляд заявки.

Розгляд заявки в ДП “Український інститут інтелектуальної власності” передбачає перевірку наявності й правильності оформлення всіх необхідних документів.

Після одержання позитивного рішення за заявкою заявник одержує свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір.

3. Одержання охоронних документів на об’єкти промислової власності

Заявка на винахід – це складова назва пакету документів, який містить:

- 1) заяву на видачу патенту на винахід;
- 2) опис винаходу з формулою винаходу;
- 3) креслення, схеми, інші графічні матеріали, якщо вони потрібні для ілюстрації;
- 4) реферат на винахід;
- 5) документ про сплату збору.

Заявка обов’язково має містити весь перелік названих документів і складатися за визначеними правилами, регламентованими законодавством.

Заява на видачу патенту подається на бланку встановленої форми, в якому вказується назва винаходу, галузь техніки, до якої відноситься технічне рішення, дані про заявників та авторів. Матеріали заявки подаються до установи (Укрпатент).

Одержання охоронних документів на об’єкти промислової власності — це процес отримання правової охорони на технічні рішення, позначення та дизайни, що використовуються в підприємницькій діяльності.

Основними об’єктами промислової власності є:

- Винаходи (патенти).
- Корисні моделі (патенти).
- Промислові зразки (патенти).
- Знаки для товарів і послуг (свідоцтва).
- Географічні зазначення (свідоцтва).
- Топографії інтегральних мікросхем (свідоцтва).

Одержання патенту на винахід. Винахід має відповідати трьом основним критеріям:

- Новизна – не повинен бути відомий у світі.
- Винахідницький рівень – не має бути очевидним для фахівця.
- Промислова придатність – має бути можливість його застосування.

Процедура отримання патенту

1. Проведення патентного пошуку (не обов’язково, але бажано).
2. Підготовка та подання заявки в Укрпатент або через систему РСТ (для міжнародного патентування).

3. Формальна експертиза заявки (перевірка правильності оформлення).
4. Кваліфікаційна експертиза (перевірка відповідності критеріям патентоспроможності).

5. Сплата відповідних зборів.

6. Видача патенту та публікація у бюлетені.

Строк дії патенту на винахід – 20 років (може бути продовжений для фармацевтичних і агрохімічних препаратів).

Одержання патенту на корисну модель.

Вимоги до корисної моделі:

- Новизна.
- Промислова придатність (винахідницький рівень не вимагається)

Процедура отримання патенту

1. Подання заявки в Укрпатент.

2. Проведення формальної експертизи.

3. Реєстрація та видача патенту без кваліфікаційної експертизи.

Строк дії патенту – 10 років (без можливості продовження).

Одержання патенту на промисловий зразок

Вимоги:

- Новизна
- Індивідуальний характер

Процедура

1. Подання заявки в Укрпатент.

2. Формальна експертиза.

3. Реєстрація та видача патенту.

Строк дії – 5 років з можливістю продовження до 25 років.

Одержання свідоцтва на знак для товарів і послуг

Вимоги:

- Унікальність
- Не повинно вводити в оману споживачів
- Не має суперечити моралі

Процедура

1. Подання заявки до Укрпатенту.

2. Формальна експертиза.

3. Експертиза по суті (перевірка схожості з іншими знаками).

4. Реєстрація та видача свідоцтва.

Строк дії – 10 років з можливістю безмежного продовження.

Одержання свідоцтва на географічне зазначення

Процедура

1. Подання заявки (опис особливостей товару, географічного регіону).

2. Експертиза заявки.
3. Реєстрація та видача свідоцтва.

Строк дії – необмежений (за умови підтримання відповідності стандартам).

Одержання свідоцтва на топографію інтегральної мікросхеми

Процедура

1. Подання заявки.
2. Формальна експертиза.
3. Реєстрація та видача свідоцтва.

Строк дії – 10 років.

Одержання охоронних документів – важливий крок для захисту інтелектуальної власності. У залежності від об'єкта правова охорона може бути надана на певний період із можливістю продовження. Процес може бути національним (через Укрпатент) або міжнародним (через системи WIPO, EPO, PCT, Мадридську систему тощо).

Міжнародна класифікація об'єктів промислової власності поділяється на:

- 1) міжнародну патентну класифікацію (МПК);
- 2) міжнародну класифікацію товарів і послуг для реєстрації знаків (МКТП);
- 3) міжнародну класифікацію зображувальних елементів товарних знаків (КЗЕЗ);
- 4) міжнародну класифікацію промислових зразків (МКПЗ).

4. Комерціалізація прав на об'єкти інтелектуальної власності

Комерціалізація інтелектуальної власності — це процес перетворення прав на ОІВ у прибуток через передачу, ліцензування, використання у власному виробництві чи залучення інвестицій. Вона є важливим етапом для авторів, компаній та інвесторів, які прагнуть отримати економічну вигоду від створених інновацій.

Метою комерціалізації є отримання прибутку за рахунок використання об'єктів права інтелектуальної власності у власному виробництві або продажу чи передачі прав на їх використання іншим юридичним чи фізичним особам.

Комерціалізація об'єктів інтелектуальної власності - це взаємовигідні (комерційні) дії всіх учасників процесу перетворення результатів інтелектуальної праці у ринковий товар.

Основними способами комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності є:

- використання об'єктів права інтелектуальної власності у власному виробництві;
- внесення прав на об'єкти права інтелектуальної власності до статутного капіталу підприємства;
- передача (продаж) прав на об'єкти права інтелектуальної власності.

Способи комерціалізації

Форми комерціалізації ОІВ (об'єкт інтелектуальної власності)

1. Ліцензування

Виключна ліцензія – передача прав одному ліцензіату з обмеженням навіть для ліцензіара.

Невиключна ліцензія – можливість використовувати ОІВ надається декільком суб'єктам одночасно.

Субліцензія – ліцензіат отримує право передавати свої права іншим особам.

2. Франчайзинг

Використання комплексного пакета прав (торговельна марка, ноу-хау, ділова модель) на певних умовах для ведення бізнесу.

3. Передача (відчуження) прав

Повна передача прав власності на ОІВ іншій особі за договором купівлі-продажу.

4. Застосування у власному виробництві

Використання винаходу, торговельної марки чи іншого ОІВ у виробничих процесах для отримання конкурентних переваг.

5. Внесення до статутного капіталу

Інтелектуальна власність як нематеріальний актив може бути внесена до статутного капіталу компанії, що підвищує її інвестиційну привабливість.

6. Залучення інвестицій

Використання ОІВ для отримання фінансування, наприклад, через венчурне інвестування або краудфандинг.

Етапи комерціалізації ОІВ (об'єкт інтелектуальної власності)

1. Ідентифікація та правовий захист.

- Реєстрація патенту, торговельної марки, авторського права тощо.

- Аналіз патентної чистоти для уникнення порушень прав інших осіб.
 - 2. Оцінка ринкового потенціалу
 - Аналіз конкурентного середовища, попиту та вартості ОІВ.
 - SWOT-аналіз для визначення сильних і слабких сторін активу.
 - 3. Вибір оптимальної стратегії комерціалізації
 - Визначення найкращої форми монетизації залежно від ринкових умов.
 - 4. Маркетинг та залучення партнерів
 - Пошук інвесторів, ліцензіатів або потенційних покупців прав.
 - 5. Укладення договорів
 - Правильне оформлення ліцензійних, франчайзингових чи інвестиційних угод.
 - 6. Моніторинг та правовий захист
 - Контроль за дотриманням умов договорів та боротьба з порушеннями прав.
- Вигоди та виклики комерціалізації*

Переваги:

- Отримання стабільного доходу від нематеріальних активів.
- Захист конкурентних переваг та інноваційної діяльності.
- Можливість залучення фінансування та розширення бізнесу.

Виклики:

- Висока вартість правового захисту та оформлення договорів.
- Ризик порушення прав та необхідність судового захисту.
- Складнощі у визначенні справедливої ринкової вартості ОІВ.

Комерціалізація прав на ОІВ є ключовим елементом інноваційної економіки та розвитку підприємництва. Успішна стратегія комерціалізації залежить від ефективного захисту прав, аналізу ринку, правильного вибору форми монетизації та належного управління активами.

Питання для обговорення

1. Що таке інтелектуальна власність і які її основні види?
2. Чи всі твори автоматично підпадають під авторське право, чи потрібна реєстрація?
3. Які наслідки можуть бути за порушення авторських прав?
4. Як захиститися від плагіату та незаконного використання своїх ідей?
5. Як цифрові технології впливають на інтелектуальну власність?
6. Чи можна вважати штучний інтелект автором твору?
7. Чи потрібно переглядати закони про інтелектуальну власність у зв'язку з розвитком інтернету та соцмереж?

Література

1. Авторське право: навчальний посібник / О. В. Дзера, О. А. Підпригора, Р. Б. Шишка та ін. К.: Ін Юре, 2020. 350 с.

2. Бошицький Ю. Л., Штефан Л. М. Авторське право та суміжні права в Україні: підручник. К.: Юрінком Інтер, 2019. 280 с.
3. Гречанюк С. В. Захист авторських прав у цифровому середовищі // Право України. 2021. № 5. С. 98–110.
4. Дахно І.І. Право інтелектуальної власності: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2015. 560 с.
5. Коваленко О. П. Авторське право в умовах глобалізації [Електронний ресурс] // Юридичний журнал. 2022. № 7. Режим доступу: <https://www.lawjournal.ua>
6. Коваленко Л. В. Захист прав інтелектуальної власності в Україні // Право інтелектуальної власності / За ред. Петрова С. М. Харків: Право, 2020. С. 112–130.
7. Ткачук В. Ю. Ліцензійні договори у сфері авторського права // Юридичний вісник. 2021. № 4(32). С. 67–74.
8. Петров В. П. Захист прав інтелектуальної власності в Україні. Юридичний журнал, 2018, № 3, с. 45–50.
9. Правові засади інтелектуальної власності в Україні [Електронний ресурс] //Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua>
10. Сидоренко О. М. Інтелектуальна власність у цифрову епоху [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.example.com>
11. Семенюк О. А. Інтелектуальна власність : підручник. Київ : Знання, 2018. 356 с.
12. Шемшученко Ю. С. Авторське право в Україні: правові аспекти. К.: Наукова думка, 2018. 320 с.

Лекція 6. ПРАВОВІ АСПЕКТИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ТА БОРОТЬБИ ІЗ ПЛАГІАТОМ

План

1. Сутність поняття плагіату.
2. Основні види плагіату.
3. Нормативна база протидії плагіату.
4. Протидія плагіату: заходи, методи та інструменти.

Структурно-логічна схема змісту теми:

1. Перевірка рівня підготовки до заняття.
2. Обговорення: правових аспектів академічної доброчесності.
3. Самостійна робота.
4. Висновки заняття.

- текст лекції.

Академічна доброчесність є основою якісної освіти, наукових досліджень та справедливого оцінювання знань. Вона охоплює принципи чесності, відповідальності, поваги до авторських прав та відсутності порушень у навчальній і науковій діяльності. Важливу роль у забезпеченні академічної доброчесності відіграють правові механізми та нормативно-правові акти, спрямовані на запобігання плагіату та інших порушень.

1. Сутність поняття плагіату

Плагіат — це привласнення авторства або використання чужих ідей, текстів, зображень, музичних творів чи інших інтелектуальних здобутків без належного посилання на їхнього справжнього автора. Це є порушенням авторського права і може мати як етичні, так і юридичні наслідки.

Основні ознаки плагіату

1. Привласнення чужого твору – видача роботи (повністю або частково) за власну без дозволу автора.
2. Відсутність посилання на першоджерело – використання фрагментів чужого тексту, ідей або досліджень без належного цитування.
3. Незначне змінення тексту – перестановка слів, заміна синонімів або мінімальне редагування чужого матеріалу без вказівки на автора.
4. Автоплагіат – повторне використання власної роботи або її частини без зазначення факту попередньої публікації.
5. Переклад без вказівки на оригінал – використання тексту іншою мовою без зазначення першоджерела.

Види плагіату:

1. Прямий плагіат – дослівне копіювання чужої роботи без змін і без посилання.
2. Мозаїчний плагіат – змішування власного тексту з частинами чужого без належного цитування.
3. Ідеологічний плагіат – використання чужих ідей, теорій або концепцій без посилання на автора.
4. Самоплагіат – повторне використання власних матеріалів без вказання факту попередньої публікації.
5. Прихований плагіат – зміна структури тексту або заміна окремих слів синонімами без належного зазначення джерела.

Основні різновиди академічного плагіату:

Дослівне запозичення текстових фрагментів без оформлення їх як цитат з посиланням на джерело (в окремих випадках некоректним вважають навіть використання одного слова без посилання на джерело, якщо це слово використовують в унікальному значенні, наданому цим джерелом);

Використання інформації (факти, ідеї, формули, числові значення тощо) з джерела без посилання на це джерело;

Перефразування тексту джерела у формі, що є близькою до оригінального тексту, або наведення узагальнення ідей, інтерпретацій чи висновків з певного джерела без посилання на це джерело;

Подання як власних робіт (дисертацій, монографій, навчальних посібників, статей, тез, звітів, контрольних, розрахункових, курсових, дипломних та магістерських робіт, есе, рефератів тощо), виконаних на замовлення іншими особами, у тому числі робіт, стосовно яких справжні автори надали згоду на таке використання».

Юридична відповідальність за плагіат

Залежно від країни та законодавства, плагіат може каратися:

Адміністративними заходами – штрафами, позбавленням наукового ступеня чи репутаційними втратами.

Кримінальною відповідальністю – якщо порушення авторських прав завдало значних збитків.

Громадським осудом – у сфері освіти чи науки плагіат може призвести до відрахування або анулювання диплома.

Як уникнути плагіату?

- Використовувати коректне цитування (APA, MLA, Chicago тощо).
- Оформлювати бібліографію відповідно до академічних стандартів.
- Використовувати власні формулювання при переказі чужих думок.
- Використовувати програми для перевірки унікальності текстів (Turnitin, Unicheck).

Плагіат є серйозним порушенням академічної та наукової етики, тому важливо дотримуватися принципів чесності та поваги до інтелектуальної власності інших людей.

2. Основні види плагіату

Плагіат — це присвоєння авторства або використання чужих ідей, текстів, зображень, наукових або творчих робіт без належного посилання на джерело. Він може бути навмисним або ненавмисним і трапляється в різних сферах — від академічної та наукової діяльності до мистецтва, журналістики та бізнесу.

Плагіат (від лат. Plagiarius — викрадач) — привласнення авторства на чужий твір або на чуже відкриття, винахід чи раціоналізаторську пропозицію, а також використання у своїх працях чужого твору без посилання на автора.

1. Прямий (дослівний) плагіат

Це копіювання чужого тексту, роботи або твору слово в слово без змін і без зазначення автора. Наприклад, студент подає чужу курсову роботу під власним ім'ям або журналіст використовує частини статті без посилання на першоджерело.

2. Мозаїчний (мозаїчний або “мозаїчне копіювання”) плагіат

Цей вид плагіату включає використання фрагментів з різних джерел, які злегка змінені (перефразовані), але не містять належних посилань. Це створює ілюзію оригінальності, хоча фактично текст є запозиченим.

3. Перефразований (плагіат ідей)

Це ситуація, коли хтось змінює формулювання тексту, але залишає суть і ідеї незмінними, не вказуючи першоджерело. Такий тип плагіату зустрічається в наукових роботах, коли студент або дослідник змінює слова, але не додає власного аналізу чи інтерпретації.

4. Автоплагіат (повторне використання власних робіт)

Це використання власних попередніх публікацій або робіт без відповідного зазначення. Наприклад, науковець повторно публікує свою статтю в іншому журналі або студент подає ту саму курсову роботу на різних предметах без узгодження з викладачем.

5. Плагіат джерел (приховування джерел)

Виникає, коли автор використовує чужі ідеї або цитати, але змінює або фальсифікує посилання, наводячи вигадані джерела або посиляючись на неіснуючі роботи. Це поширений тип наукового нечесного підходу.

6. Компільований (агрегатний) плагіат

Цей вид передбачає складання роботи з частин різних джерел без додавання авторського внеску. Робота може виглядати як нова, але вона лише збірка вже опублікованих матеріалів.

7. Некоректне цитування

Коли використовується пряма цитата або ідея, але неправильно оформлене посилання (наприклад, невірний стиль цитування або часткове виключення першоджерела), це теж вважається плагіатом.

8. Плагіат перекладу

Це копіювання матеріалів іноземною мовою, їхній переклад без посилання на першоджерело. Часто зустрічається в академічних текстах і журналістиці, коли автор використовує іноземні статті або дослідження без відповідного посилання.

9. Концептуальний плагіат

Цей вид включає використання чужих ідей, методологій, висновків або експериментів без вказівки на автора. Навіть якщо текст відрізняється, привласнення ідеї без належного цитування є порушенням академічної доброчесності.

10. Плагіат у мистецтві та творчості

У цій категорії плагіат може включати копіювання музичних творів, картин, фотографій, дизайнерських елементів або навіть кінематографічних сюжетів без дозволу або посилання на автора.

Плагіат є серйозним порушенням академічної доброчесності, авторських прав та професійної етики. У науковій, освітній та творчій сферах його наслідки

можуть включати санкції, втрату репутації або навіть судові позови. Щоб уникнути плагіату, слід правильно оформлювати посилання, використовувати власний аналіз і творчий підхід до написання робіт.

3. Нормативна база протидії плагіату

Протидія академічному плагіату регулюється як міжнародними, так і національними правовими нормами. В Україні існує низка законодавчих та підзаконних актів, які визначають відповідальність за порушення академічної доброчесності, зокрема за плагіат.

1. Міжнародні акти

Україна є учасницею міжнародних угод, які встановлюють стандарти боротьби з академічною нечесністю:

Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів (1886, переглянута у 1971) – регулює авторське право, визначаючи, що автор має виключне право на свої твори.

Угода ТРІПС (1994, Світова організація торгівлі) – встановлює мінімальні стандарти захисту авторських прав на міжнародному рівні.

Директива 2001/29/ЄС Європейського Парламенту та Ради ЄС – про гармонізацію певних аспектів авторського права і суміжних прав у цифрову епоху.

2. Законодавство України

Основні нормативні документи, що регулюють протидію плагіату в Україні:

2.1. Конституція України

Стаття 54 гарантує захист інтелектуальної власності та авторських прав.

2.2. Закони України

Закон України “Про освіту” (2017, ст. 42) – вводить поняття академічної доброчесності, зокрема заборону плагіату.

Закон України “Про вищу освіту” (2014, ст. 6, 32, 69) – передбачає заходи щодо академічної доброчесності та можливість анулювання дипломів за порушення.

Закон України “Про авторське право і суміжні права” (1993, оновлений у 2022) – визначає поняття авторського права та відповідальність за його порушення.

2.3. Кримінальний кодекс України

Стаття 176 – встановлює кримінальну відповідальність за порушення авторських прав.

Стаття 366-1 – передбачає відповідальність за внесення недостовірних даних до наукових робіт.

2.4. Кодекс України про адміністративні правопорушення

Стаття 51-2 – визначає адміністративну відповідальність за порушення авторських прав.

3. Підзаконні акти (постанови, накази)

Постанова Кабінету Міністрів України № 167 від 6 березня 2019 року – встановлює вимоги до перевірки академічних текстів на плагіат.

Наказ МОН України № 40 від 2018 року – регулює перевірку дисертаційних досліджень на предмет академічної доброчесності.

4. Внутрішні документи закладів освіти

Кожен заклад вищої освіти (ЗВО) зобов'язаний мати внутрішні положення щодо академічної доброчесності, зокрема:

Порядок перевірки на плагіат.

Кодекси етики.

Санкції за порушення (від зауважень до відрахування).

5. Технологічні засоби контролю

Для перевірки академічних текстів на плагіат використовуються спеціальні системи, зокрема:

- Unicheck (використовується в багатьох українських університетах).
- StrikePlagiarism.
- Turnitin (міжнародна система перевірки).

6. Відповідальність за плагіат

1. Академічна – анулювання наукових ступенів, відрахування з навчального закладу.

2. Цивільно-правова – виплата компенсації авторам, чиї права порушені.

3. Адміністративна – штрафи (ст. 51-2 КУпАП).

4. Кримінальна – штрафи або обмеження волі (ст. 176 ККУ).

Основною вимогою до написання будь-якої наукової роботи є її унікальність. Здійснити перевірку тексту можна за допомогою програмних засобів, які представлені в інтернеті. Такі сервіси визначають відсоток запозичень, їхні джерела, формують звіт, інколи пропонують зробити граматичний та синтаксичний аналіз, виправити помилки, тощо. Ці програми можуть бути як платними, так і абсолютно безкоштовними. Вони є невід'ємною складовою навчального процесу, оскільки допомагають викладачам визначити плагіат, а також студентам самостійно виконувати завдання та писати власні наукові роботи, спираючись на особисті дослідження та роблячи власні висновки.

Українське законодавство має розгалужену систему норм для боротьби з плагіатом, однак ефективність їх застосування залежить від контролю та відповідальності закладів освіти, наукових установ та самих дослідників.

4. Протидія плагіату: заходи, методи та інструменти

З метою забезпечення якості вищої освіти і наукової діяльності обов'язковій перевірці на плагіат підлягають:

- твори, створені здобувачами освіти всіх рівнів: кваліфікаційні роботи, курсові роботи (проекти), організацію перевірки яких здійснюють відповідальні (експерти) від факультетів;
- науково-методичні праці, авторами яких є науково-педагогічні працівники: підручники, навчальні посібники, монографії, організацію перевірки яких здійснюють відповідальні особи від наукової бібліотеки;
- твори, такі як рукописи статей, тези доповідей, які надходять до редакцій наукових журналів або оргкомітетів заходів наукового спрямування (конференцій, семінарів), організацію перевірки яких здійснюють відповідно редактори наукових журналів та керівники структурних підрозділів, які організовують відповідні заходи;
- твори, такі як дисертаційні роботи і автореферати, організацію перевірки яких здійснюють вчені секретарі спеціалізованих вчених рад та відповідальна особа за діяльність одноразових спеціалізованих вчених рад.

У разі незгоди з результатами перевірки на плагіат автор (автори) роботи, що перевірявся, має право на апеляцію яка подається особисто автором (авторами) роботи на ім'я Голови Комісії з питань академічної доброчесності у триденний термін після оголошення результатів перевірки.

Для розгляду апеляцій до складу комісії з питань академічної доброчесності можуть включатися, за їх згодою, інші особи, які не є працівниками університету.

Апеляція розглядається Комісією з питань академічної доброчесності у тижневий термін. Висновки Комісії з питань академічної доброчесності оформлюються відповідним протоколом.

За результатами засідання комісія з питань академічної доброчесності формує висновки, які підписує голова комісії, її члени та заявник, зазначаючи «З висновками Комісії ознайомлений(на)»

Плагіат – це присвоєння чужих ідей, текстів, результатів досліджень або інших творчих напрацювань без належного посилання на джерело. Це є серйозним порушенням академічної доброчесності та професійної етики. Протидія плагіату включає профілактичні, технічні та юридичні заходи.

Перед тим як розглянути методи боротьби з плагіатом, важливо розуміти його різновиди:

Прямий плагіат – копіювання тексту, ідей або досліджень без змін і без посилань на автора.

Мозаїчний (модифікований) плагіат – змінення кількох слів або перефразування без зазначення першоджерела.

Автоплагіат – використання власних попередніх робіт без вказівки на це.

Прихований плагіат – використання ідей або даних без явного копіювання тексту.

Змішаний плагіат – комбінування кількох видів плагіату в одній роботі.

Щоб запобігти плагіату, варто впроваджувати такі заходи:

Освітні ініціативи

- Навчання студентів та дослідників правилам цитування та оформлення джерел.
- Ознайомлення з міжнародними стандартами академічної доброчесності (APA, MLA, Chicago, ГОСТ).
- Проведення тренінгів та лекцій з питань авторського права та етики наукових досліджень.

Вимоги до оформлення робіт

- Встановлення чітких стандартів щодо унікальності текстів.
- Вимога подавати списки використаних джерел.
- Використання академічного письма замість надмірного цитування.

Технічні методи виявлення плагіату

Сучасні технології дозволяють автоматично перевіряти тексти на унікальність. Основні інструменти для цього:

Програми та онлайн-сервіси

- Turnitin – одна з найпоширеніших систем для академічних установ.
- Unicheck – український сервіс, який співпрацює з університетами.
- Plagscan – німецький сервіс для перевірки наукових текстів.
- Grammarly Plagiarism Checker – аналізує тексти на збіги з онлайн-джерелами.
- Copyscape – перевіряє плагіат в Інтернеті, зручний для веб-контенту.

Unicheck та інші антиплагіатні сервіси, такі як StrikePlagiarism або Turnitin, активно використовуються у закладах вищої освіти (ЗВО) для перевірки академічних текстів на плагіат.

Як використовуються ці системи в ЗВО?

1. Перевірка студентських робіт – курсові, дипломні, магістерські роботи обов'язково проходять перевірку на запозичення.
2. Контроль академічної доброчесності – викладачі можуть перевіряти реферати, наукові статті та інші роботи студентів.
3. Перевірка дисертацій – в аспірантурі та докторантурі використання антиплагіатних систем є обов'язковим.
4. Вимоги державних стандартів – багато університетів регламентують допустимий рівень унікальності роботи (наприклад, не менше 80-90%).

Сервіс Unicheck здійснює перевірку текстових файлів формату doc, docx, rtf, txt, odt, html, pdf, ppt, pptx, zip будь-якою мовою. Область пошуку: мережа інтернет та власна база закладу вищої освіти. У звіті відображаються відсоток унікального тексту, посилання на джерела, розпізнає цитати різних стилів, перефразовані уривки, заміни символів, використання синонімів у запозиченому тексті.

Програма Anti-Plagiarism. Система дозволяє здійснювати багатоваріантну перевірку текстових файлів формату doc, rtf, pdf будь-якою мовою. На сайті розробника містяться вказівки та інструкції щодо використання. Область пошуку: мережа інтернет та власна база закладу вищої освіти. Після перевірки тексту програма показує процент плагіату, відсоток помилок, список джерел знайдених збігів.

Методи технічної перевірки

- Аналіз збігів із базами наукових робіт, сайтів та документів.
- Використання алгоритмів штучного інтелекту для пошуку перефразованих текстів.
- Застосування блокчейн-технологій для захисту авторських прав.

Для протидії плагіату існують законодавчі та інституційні механізми:

Закони про авторське право

- Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів (1886).
- Закон України “Про авторське право і суміжні права”.
- Директиви ЄС щодо захисту інтелектуальної власності.

Санкції за плагіат

- Виключення з навчального закладу.
- Позбавлення наукового ступеня або звання.
- Судові позови та штрафи за порушення авторських прав.

Щоб уникнути проблем із плагіатом, необхідно:

Цитувати всі використані джерела згідно з академічними стандартами.

Перефразовувати правильно, зберігаючи зміст, але змінюючи структуру.

Користуватися інструментами перевірки унікальності перед публікацією або подачею роботи.

Створювати власні ідеї та додавати оригінальний аналіз до використаних джерел.

Протидія плагіату – це комплексний процес, що включає навчання, технічні перевірки та юридичні заходи. Найкращий спосіб запобігти плагіату – дотримуватися академічної доброчесності, використовувати правильне цитування та розвивати власні ідеї.

Академічна доброчесність є ключовою складовою якісної освіти та науки. В Україні діють нормативно-правові акти, що регулюють питання доброчесності та боротьби з плагіатом. Дотримання етичних норм, належне цитування та перевірка робіт на плагіат сприяють формуванню чесного академічного середовища.

Питання для обговорення

1. Які правові акти регулюють академічну доброчесність в Україні та світі?
2. Які види плагіату існують та яка відповідальність передбачена за плагіат у наукових і навчальних роботах?

3. Які правові механізми боротьби з плагіатом діють в Україні та інших країнах?
4. Які інструменти та програми використовуються для виявлення плагіату?
5. Чим відрізняється академічний плагіат від порушення авторських прав?

Література

1. Садикова Я. С. Плагіат та академічний плагіат: цивільно-правова відповідальність та академічна відповідальність [Електронний ресурс] / Я. С. Садикова // Науковий вісник Політехніки. 2022. № 3(51). Режим доступу: <https://journals.politehnica.dp.ua/index.php/lst/article/view/51>
2. Вакуленко В. В., Боярчук С. П. Ключові аспекти академічної доброчесності: запобігання плагіату [Електронний ресурс] / В. В. Вакуленко, С. П. Боярчук // Гуманітарні студії. 2022. Т. 13, № 4. Режим доступу: <https://humstudios.com.ua/uk/journals/tom-13-4-2022/klyuchovi-aspekti-akademichnoyi-dobrochesnosti-zapobigannya-plagiatu>
3. Міністерство освіти і науки України. Рекомендації щодо запобігання академічному плагіату та його виявлення в наукових роботах [Електронний ресурс] / МОН України. 2018. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v8681729-18>
4. Національний репозитарій академічних текстів. Поняття академічної доброчесності та плагіату [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://nrat.ukrintei.ua/akademichna-dobrochesnist/ponyattya-akademichnoyi-dobrochesnosti-ta-plagiatu>

Лекція 7. МЕТОДОЛОГІЯ І ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

План

1. Методи наукового дослідження.
2. Пошук наукової інформації.
3. Експериментальне дослідження.
4. Оформлення результатів наукового пошуку.

Структурно-логічна схема змісту теми:

1. Перевірка рівня підготовки до заняття.
2. Обговорення: методологія, метод, методика.
3. Самостійна робота.
4. Висновки заняття.

- текст лекції.

1. Методи наукового дослідження

Методи наукового дослідження — це сукупність прийомів і способів, за допомогою яких здійснюється вивчення певного явища, процесу або об'єкта.

Вони поділяються на кілька основних груп залежно від рівня дослідження, сфери застосування та способу отримання знань.

1. Загальнонаукові методи, застосовуються в усіх науках і забезпечують узагальнений підхід до досліджень.

Аналіз – поділ об'єкта на складові частини з метою їх окремого вивчення.

Синтез – об'єднання частин у єдине ціле для розуміння взаємозв'язків між елементами.

Індукція – виведення загальних висновків на основі аналізу окремих фактів.

Дедукція – застосування загальних положень для пояснення окремих явищ.

Аналогія – перенесення знань про один об'єкт на інший, схожий за характеристиками.

Абстрагування – виокремлення найбільш значущих властивостей об'єкта й усунення несуттєвих.

Узагальнення – формування загальних положень на основі аналізу конкретних випадків.

2. Теоретичні методи, використовуються для побудови теоретичних моделей, концепцій та пояснення законів науки.

Ідеалізація – створення моделей, які не існують у реальності, але полегшують дослідження (наприклад, «ідеальний газ» у фізиці).

Формалізація – представлення знань у вигляді символів, формул або схем.

Аксіоматичний метод – побудова теорії на основі системи аксіом.

Математичне моделювання – застосування математичних методів для аналізу та прогнозування процесів.

Гіпотетико-дедуктивний метод – висунення гіпотез і перевірка їх через логічні висновки та експерименти.

3. Емпіричні методи, пов'язані з безпосереднім спостереженням і експериментальним дослідженням об'єкта.

Спостереження – цілеспрямоване вивчення об'єкта без активного втручання.

Експеримент – активне втручання у процес із метою його дослідження та контролю.

Вимірювання – визначення кількісних характеристик об'єкта за допомогою спеціальних засобів.

Порівняння – виявлення подібностей та відмінностей між об'єктами чи явищами.

Опис – фіксація характеристик об'єкта для подальшого аналізу.

Емпіричний метод у науковому дослідженні складається з:

- *Спостереження* — цілеспрямоване вивчення предметів, що спирається в основному на дані органів почуттів (відчуття, сприйняття, уявлення).

- *Експеримент* — активне і цілеспрямоване втручання у перебіг досліджуваного процесу, відповідну зміну об'єкта або його відтворення в спеціально створених і контрольованих умовах.
- *Порівняння* — пізнавальна операція, що лежить в основі суджень про подібність або відмінність об'єктів. За допомогою порівняння виявляються якісні та кількісні характеристики предметів.

4. *Спеціальні методи*, характерні для конкретних наук і застосовуються в певних сферах досліджень.

Соціологічні методи (опитування, анкетування, інтерв'ю).

Статистичні методи (аналіз даних, кореляційний аналіз).

Біологічні методи (лабораторні дослідження, генетичний аналіз).

Геологічні методи (буріння, сейсмічні дослідження).

5. *Методологічні принципи*, наукове дослідження також спирається на певні принципи:

Об'єктивність — дослідження повинно базуватися на фактах, а не на суб'єктивних оцінках.

Системність — розгляд об'єкта як частини ширшої системи.

Перевірюваність — отримані результати мають бути доступними для перевірки іншими дослідниками.

Рациональність — використання логічних та обґрунтованих підходів.

Методи наукового дослідження є ключовим інструментом у пізнанні світу, забезпечуючи точність, достовірність і відтворюваність отриманих знань.

2. Пошук наукової інформації

Інформація - це певні відомості про об'єкти, явища навколишнього середовища, їх параметри, якість і стан. Інформація створюється в результаті діяльності і фіксується в системі точних понять, тверджень, теорії, гіпотез.

Інформація є загальнонауковим поняттям, яке включає не тільки відомості, а й збір, збереження та переробку. Залежно від нагромадження, використання, призначення і сприйняття наукова інформація класифікується на: технічна інформація; економічна інформація; соціальна інформація; наукова інформація.

Технічна інформація - характеризує фізичні процеси в різних об'єктах при створенні продукції із вихідних компонентів;

Економічна інформація - це відомості про економічний розвиток суспільства і його ефективність;

Соціальна інформація - відомості про людину, колектив і суспільство в цілому, як об'єкт дослідження.

Наукова інформація - це логічна інформація, яка отримується в процесі пізнання, адекватно відображає закономірності об'єктивного світу і використовується в суспільно-історичній практиці.

Ознаки наукової інформації:

- вона отримується в процесі пізнання закономірностей об'єктивної дійсності, підґрунтям якої є практика, і подається у відповідній формі;
- це документовані або публічно оголошені відомості про вітчизняні та зарубіжні досягнення науки, техніки, виробництва, отримані в процесі науково-дослідної, дослідно-конструкторської, виробничої та громадської діяльності.

При пошуку джерел інформації слід дотримуватись певних принципів щодо їх змісту, а саме: принцип актуальності; принцип достовірності; принцип об'єктивності; принцип інформаційної єдності; принцип релевантності даних.

Принцип актуальності – інформація має реально відображати стан об'єкта дослідження в кожен момент часу;

Принцип достовірності – доказ того, що названий результат є істинним, правдивим;

Принцип об'єктивності – інформація має точно відтворювати справжній стан і розвиток об'єкта;

Принцип інформаційної єдності, тобто подання інформації у такій системі показників, за якої виключалась би ймовірність суперечностей у висновках і неузгодженість первинних і одержаних даних;

Принцип релевантності даних, тобто одержання інформації за запитом користувача, виключаючи роботу з даними, які не стосуються дослідження.

Пошук наукової інформації – це процес збору, аналізу та оцінки наукових джерел, що використовуються для досліджень, написання статей, курсових та дисертаційних робіт. Важливо вміти швидко знаходити якісну, рецензовану та актуальну інформацію.

1. Де шукати наукову інформацію?

А) Наукові пошукові системи та бази даних

1. Google Scholar (scholar.google.com) – один із найпопулярніших сервісів, що індексує статті, книги, тези конференцій, дисертації.

2. BASE (Bielefeld Academic Search Engine) – пошукова система для відкритого доступу до наукових публікацій.

3. Semantic Scholar – аналізує наукові статті за допомогою штучного інтелекту.

4. Science.gov – урядовий портал США для пошуку наукової інформації.

5. Microsoft Academic (до 2021 року) – аналог Google Scholar, що був закритий.

Б) Авторитетні наукові бази даних

1. Scopus (www.scopus.com) – одна з найбільших реферативних баз даних, що містить рецензовані журнали.

2. Web of Science (www.webofscience.com) – ще одна авторитетна база наукових публікацій.

3. PubMed (pubmed.ncbi.nlm.nih.gov) – спеціалізується на медичних і біологічних науках.

4. IEEE Xplore (ieeexplore.ieee.org) – база даних технічних наук, комп'ютерної інженерії.

5. SpringerLink (link.springer.com) – містить журнальні статті та книги з різних галузей науки.

6. ScienceDirect (www.sciencedirect.com) – платформа Elsevier для доступу до наукових статей.

7. arXiv.org – репозитарій препринтів у фізиці, математиці, комп'ютерних науках.

В) Репозитарії відкритого доступу

1. DOAJ (Directory of Open Access Journals) – каталог наукових журналів відкритого доступу.

2. Zenodo – європейський репозитарій для зберігання наукових матеріалів.

3. OpenAIRE – платформа для відкритих наукових публікацій.

Г) Академічні соціальні мережі

1. ResearchGate – платформа для обміну науковими статтями та співпраці між вченими.

2. Academia.edu – схожа на ResearchGate, але з меншим покриттям у природничих науках.

2. Методи ефективного пошуку

А) Використання розширених пошукових запитів

Щоб отримати точніші результати, використовуйте оператори:

AND – пошук матеріалів, що містять обидва терміни (напр. “machine learning AND healthcare”).

OR – пошук документів, що містять хоча б один із термінів (“genetics OR genomics”).

NOT – виключення певного терміна (“COVID-19 NOT vaccines”).

“...” – пошук точної фрази (“climate change impacts”).

site: – обмеження пошуку конкретним сайтом (“site:sciencedirect.com quantum computing”).

Б) Аналіз наукових джерел

Перевіряйте імпаکت-фактор журналу (Scimago, Journal Citation Reports).

Оцінюйте кількість цитувань статті (Google Scholar, Scopus, Web of Science).

Читайте реферати та висновки перед завантаженням повного тексту.

3. Як отримати доступ до платних статей?

1. Unpaywall – браузерне розширення для пошуку безкоштовних версій статей.

2. Open Access Button – знаходить легальні копії статей.

3. Sci-Hub (неофіційний ресурс) – дає доступ до платних статей.

4. Звернення до авторів напряму (ResearchGate, електронна пошта).

4. Оцінка достовірності інформації

Чи рецензована стаття?

Яке джерело її опублікувало?

Чи немає конфлікту інтересів у автора?

Чи достатньо актуальна публікація?

5. Інструменти для керування бібліографією

Zotero – менеджер бібліографії, автоматично створює цитати.

Mendeley – дозволяє зберігати статті та створювати бібліографії.

EndNote – комерційний інструмент для керування посиланнями.

Ефективний пошук наукової інформації потребує використання спеціалізованих ресурсів, критичного мислення та аналізу джерел. Комбінація пошукових стратегій, доступу до баз даних та інструментів керування бібліографією допоможе знайти якісні наукові матеріали для вашого дослідження.

3. Експериментальне дослідження

«Експеримент» (від латинського *experiment* – проба, дослід) означає науково поставлений дослід, проведений у цілком певних умовах, що дає змогу стежити за перебігом відповідного процесу та відтворювати його при повторенні цих умов.

Експеримент – це особливий вид діяльності дослідника, який він здійснює з метою пізнання (відкриття) певних властивостей об'єктів або систем та закономірностей які їх пов'язують між собою.

При проведенні експерименту дослідник діє на об'єкт з допомогою спеціальних методів, інструментів або приладів і може планомірно змінювати умови, які необхідні для отримання результатів. Якщо спостерігач розглядає явище ззовні, то експериментатор заглиблюється в середину і розглядає суть явища.

Основні особливості експерименту:

- експеримент процес активний – дослідник самостійно моделює ситуацію, створює відповідні умови, визначає алгоритм його проведення;
- експеримент може повторюватися у кількості, потрібній досліднику. З можливістю видозмінення умов та етапів його проведення;
- експеримент дає можливість спостерігати за явищами в неприродних умовах;
- проведення експерименту в неприродних умовах дає можливість повністю тримати під контролем процес його проведення і здебільшого визначає очікувані результати.

Основні етапи проведення експерименту:

- планування визначення методології, способів, етапів його проведення;
- проведення дослідження;
- здійснення контролю за експериментом на всіх його етапах;

- аналіз і фіксація результатів.

Експериментальне дослідження — це метод наукового дослідження, який передбачає цілеспрямоване втручання дослідника в об'єкт вивчення для перевірки певної гіпотези. Головна особливість експерименту — можливість контролювати та змінювати умови для аналізу їхнього впливу на досліджуваний процес чи явище.

Основні етапи експериментального дослідження

1. Визначення проблеми та формулювання гіпотези

Дослідник визначає, яку наукову проблему необхідно розв'язати.

Формується гіпотеза — припущення про зв'язок між змінними, яке перевіряється під час експерименту.

2. Планування експерименту

Визначається об'єкт і предмет дослідження.

Обираються незалежні (маніпульовані) та залежні (вимірювані) змінні.

Встановлюються контрольні змінні, які допомагають уникнути стороннього впливу.

Обирається методика збору даних.

3. Проведення експерименту

Реалізуються заплановані дії для перевірки гіпотези.

Фіксуються результати впливу незалежних змінних на залежні.

Використовуються контрольні групи (за наявності).

4. Обробка та аналіз даних

Отримані дані аналізуються за допомогою статистичних методів.

Перевіряється достовірність результатів.

5. Формулювання висновків

Порівнюються результати з гіпотезою.

Робляться висновки про причинно-наслідкові зв'язки.

За потреби формулюються нові гіпотези для подальших досліджень.

Види експериментальних досліджень

1. Лабораторний експеримент — проводиться в контрольованих умовах, що дозволяє мінімізувати вплив сторонніх факторів.

2. Польовий експеримент — відбувається в природному середовищі досліджуваного об'єкта.

3. Природний експеримент — дослідник спостерігає за вже існуючими умовами без активного втручання.

4. Квазіексперимент — подібний до класичного експерименту, але без випадкового розподілу учасників на контрольну та експериментальну групи.

Приклад експериментального дослідження

Якщо дослідник хоче вивчити вплив нового методу навчання на успішність студентів, він може:

Гіпотеза: Новий метод покращить успішність студентів.

Експеримент: Одна група студентів навчається за традиційною методикою (контрольна група), інша — за новою (експериментальна група).

Збір даних: Порівнюються результати тестування обох груп.

Аналіз: Якщо середній бал експериментальної групи значно вищий, гіпотеза підтверджується.

Переваги експериментального дослідження

Дозволяє встановити причинно-наслідкові зв'язки.

Забезпечує можливість контролю над змінними.

Дає точні та об'єктивні результати.

Недоліки

Потребує багато ресурсів і часу.

У лабораторних умовах результати можуть відрізнятися від реального світу.

Етичні обмеження можуть завадити проведенню певних експериментів.

Експериментальне дослідження є потужним методом наукового пізнання, який дозволяє перевіряти гіпотези та встановлювати закономірності в різних сферах науки.

4.Оформлення результатів наукового пошуку

Оформлення результатів наукового пошуку є важливим етапом науково-дослідної діяльності, оскільки правильна подача інформації робить результати дослідження зрозумілими, доступними й корисними для інших дослідників. Оформлення залежить від вимог конкретного наукового закладу, конференції чи журналу, але загальні принципи залишаються спільними.

1. Основні вимоги до оформлення

Оформлення результатів наукового пошуку передбачає дотримання певних стандартів, зокрема:

- логічність і послідовність викладу матеріалу;
- чітка структура роботи;
- коректне цитування джерел;
- відповідність вимогам до оформлення (ДСТУ, APA, MLA тощо);
- наявність необхідних графіків, таблиць, рисунків для ілюстрації результатів.

2. Форми представлення результатів

Академічні та наукові публікації:

1. Наукова стаття — найпоширеніший варіант для оприлюднення результатів дослідження. Включає:

- вступ (актуальність, мета, завдання);
- огляд літератури;

- методику дослідження;
- результати та їх обговорення;
- висновки та перспективи подальших досліджень.

2. Тези конференцій – короткий виклад основних результатів дослідження, який подається для участі в наукових заходах.

3. Монографія – велике узагальнене дослідження з певної наукової теми.

4. Звіт про науково-дослідну роботу – документ, що містить результати дослідження, виконаного в рамках наукового проєкту.

Освітні матеріали:

1. Курсова, дипломна, магістерська роботи – дослідження, що проводяться студентами в межах навчального процесу.

2. Дисертація – великий дослідницький проєкт для здобуття наукового ступеня.

Презентаційні матеріали:

1. Презентації (PowerPoint, Google Slides) – використовуються для виступів на конференціях, захистів робіт.

2. Постери – графічна форма представлення результатів, популярна на міжнародних конференціях.

3. Структура наукової роботи

1. Титульна сторінка – містить назву, автора, установу, рік.

2. Анотація – короткий зміст роботи (ключові результати, методи, висновки).

3. Вступ – обґрунтування актуальності, мета, завдання.

4. Огляд літератури – аналіз попередніх досліджень.

5. Методологія – опис методів дослідження.

6. Результати та їх обговорення – основна частина роботи, що містить аналіз отриманих даних.

7. Висновки – підсумкові результати дослідження та можливі перспективи.

8. Список літератури – оформлений за певним стандартом (APA, MLA, ДСТУ тощо).

9. Додатки (за необхідності) – таблиці, графіки, великі блоки даних.

4. Оформлення графічних та цифрових матеріалів

Таблиці повинні мати заголовки й бути пронумеровані.

Рисунки (графіки, діаграми) повинні супроводжуватися поясненнями.

Формули слід оформлювати за правилами (наприклад, у LaTeX або MS Word).

5. Оформлення бібліографії

Список літератури оформлюється за встановленим стандартом.

Наприклад:

APA (American Psychological Association) – використовується в соціальних і гуманітарних науках.

MLA (Modern Language Association) – популярний у мовознавстві, літературознавстві.

ДСТУ (український стандарт) – застосовується в офіційних документах.

6. Перевірка та редагування

Перед поданням роботи необхідно:

- перевірити текст на грамотність і логіку викладу;
- уникнути плагіату, правильно оформити цитати;
- переглянути відповідність вимогам конкретного журналу чи конференції.

Оформлення результатів наукового пошуку вимагає дотримання певних стандартів та структурованого підходу. Від правильності оформлення залежить не тільки сприйняття роботи іншими дослідниками, а й її наукова цінність.

Оформлення результатів наукового пошуку здійснюється шляхом підготовки автором публікацій різноманітного рівня чи дисертаційного дослідження.

Публікація – це доведення до загального відома широкого кола слухачів, споживачів результатів наукової роботи, вчених певних наукових досягнень, ідей, поглядів, теорій шляхом їх розміщення на сторінках наукових видань різного характеру.

Публікації можуть бути різними по глибині та змісту, можуть бути надруковані в різноманітних виданнях (в тому числі тих, що відносяться до переліку фахових, таких що індексуються у різноманітних наукових базах та ін.) але при цьому виконують декілька функцій, які підкреслюють їх важливість для сучасної науки:

- виносять на загальне обговорення результати наукової роботи, роблять їх загальновідомими;
- сприяють встановленню наукового авторитету автора;
- свідчать про особистий внесок науковця у розробку наукового напрямку, доктрини, теорії, проблеми;
- слугують підтвердженню авторства дослідника у висуванні наукових ідей та теорій;
- підтверджують дійсність апробації та впровадження результатів наукового дослідження у практичну діяльність;
- відображають ідеї, викладені у дисертаційному дослідженні дисертації, підтверджують особистий внесок автора.

До наукових публікацій відноситься: монографія; наукова стаття; тези доповіді на науковій конференції.

Наукова робота, якою оформлюється наукове дослідження має певну структуру:

- назва (до 15 слів) частіше за все викладається українською і англійською мовою;
- анотація (до 16000 друкованих знаків) – викладається українською і англійською мовами;
- ключові слова (до 10 слів) – викладається українською і англійською мовою;
- вступ – у якому висвітлюється загальна проблематика дослідження;
- *методологія дослідження* – здійснюється опис методів, що використовуються при проведенні дослідження;
- *основна частина* – здійснюється науковий пошук та обґрунтування. Висуваються ідеї, проводиться їх аргументація;
- *висновки*, здійснюється підсумки проведеного дослідження;
- *список бібліографічних джерел*.
-

Питання для обговорення

1. Що таке методологія наукового дослідження?
2. Чим відрізняється метод від методики та методології?
3. Які основні етапи наукового дослідження?
4. Які основні методи емпіричних досліджень?
5. Як правильно планувати наукове дослідження?
6. Які основні вимоги до структури наукової роботи?
7. Які сучасні проблеми в організації наукових досліджень?
8. Які виклики постають перед молодими науковцями?

Література

1. Бургу, Ю., Бірта, Г. О. Методологія і організація наукових досліджень : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2014. 256 с.
2. Григорук, П. М., Хрущ, Н. А. Методологія і організація наукових досліджень: навч. посіб. Черкаси : ЧДТУ, 2017. 312 с.
3. Добронравова, І. С., Руденко, О. В. Методологія та організація наукових досліджень : навч. посіб. Черкаси : ЧДТУ, 2018. 280 с.
4. Конверський, А. Є. (ред.) Основи методології та організації наукових досліджень : навч. посіб. Київ : Видавничий дім «КМ Академія», 2010. 304 с.
5. Мокін, Б. І., Мокін, В. Б., Мокін, О. Б. Методологія та організація наукових досліджень : підручник. Вінниця : ВНТУ, 2023. 388 с.

Лекція 8. СТИЛІ ТА ПРАВИЛА ЦИТУВАННЯ

План

1. Міжнародні стилі цитування.
2. Правила цитування (Як робити цитування?).
3. Приклад списку використаних джерел.
4. Основні вимоги при цитуванні.

Структурно-логічна схема змісту теми:

1. Перевірка рівня підготовки до заняття.
2. Обговорення: стилі та цитування.
3. Самостійна робота.
4. Висновки заняття.

- текст лекції.

1. Міжнародні стилі цитування

Міжнародні стилі цитування — це стандартизовані системи оформлення посилань на джерела, що використовуються в наукових, академічних, журналістських та інших публікаціях. Вони визначають правила оформлення цитат, списку використаних джерел та бібліографічних посилань.

Основні міжнародні стилі цитування

1. APA (American Psychological Association).

Сфера застосування: соціальні та поведінкові науки (психологія, соціологія, освіта, економіка).

Особливості:

- Автор і дата в тексті: (Smith, 2020)
- Список джерел: автори, рік, назва, джерело, DOI (за наявності)
- Приклад бібліографічного запису: Smith, J. (2020). The psychology of learning. Oxford University Press.

2. MLA (Modern Language Association)

Сфера застосування: гуманітарні науки (літературознавство, мовознавство, культурологія).

Особливості:

- Автор і сторінка в тексті: (Smith 45)
- Список джерел: автор, назва, видавництво, рік
- Приклад бібліографічного запису: Smith, John. The Art of Fiction. Penguin, 2020.

3. Chicago (Чиказький стиль)

Сфера застосування: історія, мистецтвознавство, гуманітарні науки.

Існує два варіанти:

- Автор-дата (як APA): (Smith 2020, 45)
- Нотатки і бібліографія (зноски та список літератури):

У зносках: John Smith, *The Art of Fiction* (Chicago: University of Chicago Press, 2020), 45.

У бібліографії: Smith, John. *The Art of Fiction*. Chicago: University of Chicago Press, 2020.

4. *Harvard style*

Сфера застосування: економіка, природничі науки, бізнес.

Особливості:

- Автор і рік у тексті: (Smith, 2020)
- Список джерел у форматі: автор, рік, назва, видавництво
- Приклад: Smith, J. (2020) *The Art of Fiction*. Oxford University Press.

5. *Vancouver style*

Сфера застосування: медицина, біологія, природничі науки.

Особливості:

- Цифрові посилання в тексті: [1]
- Список джерел за порядком згадування
- Приклад: 1. Smith J. *The art of fiction*. Oxford: Oxford University Press; 2020.

6. *IEEE (Institute of Electrical and Electronics Engineers)*

Сфера застосування: технічні науки, інженерія, ІТ.

Особливості:

- Цифрові посилання в тексті: [1]
- Список джерел у форматі: номер, автор, назва, джерело
- Приклад: [1] J. Smith, *The Art of Fiction*, Oxford: Oxford University Press, 2020.

7. *AIP (American Institute of Physics)*

Сфера застосування: фізика, матеріалознавство, інженерія.

Формат цитування в тексті:

- числові посилання у квадратних дужках, наприклад: “This effect was observed in previous studies [1].”
- Приклад бібліографічного запису: [1] J. Smith, *The Art of Fiction* (Oxford University Press, Oxford, 2020).

8. *ACS (American Chemical Society)*

Сфера застосування: хімія, біохімія.

Формат цитування в тексті:

- Варіант 1: надрядковий номер¹
- Варіант 2: у круглих дужках (1)
- Варіант 3: автор-дата (Smith, 2020)

Приклад бібліографічного запису: (нумерований стиль) 1. Smith, J. *The Art of Fiction*; Oxford University Press: Oxford, 2020.

Вибір стилю цитування залежить від дисципліни та вимог конкретного видання або установи чи галузі досліджень. Стандарти можуть відрізнятися

деталлями, але головна мета — забезпечення коректного посилання на джерела, що підвищує достовірність досліджень і академічну доброчесність.

Для гуманітарних наук частіше використовують MLA, Chicago, для соціальних наук — APA, Harvard, для природничих — Vancouver, ACS, AIP, IEEE.

2. Правила цитування (Як робити цитування?)

Цитування – це спосіб включення слів або ідей інших авторів у ваш текст із зазначенням джерела. Основні правила цитування залежать від обраного стилю оформлення, але загальні принципи такі:

1. Основні види цитування

Пряме цитування – дослівне відтворення тексту з джерела, яке береться в лапки та супроводжується посиланням.

Непряме цитування (парафраз) – переказ думки автора своїми словами, також із зазначенням джерела.

2. Загальні правила прямого цитування

Якщо цитата коротка (до 40 слів у стилі APA або 4 рядків у стилі MLA), вона включається в текст у лапках.

Якщо цитата довга, її оформлюють як окремий блок (блокова цитата) без лапок, з відступом зліва.

Після цитати слід зазначити автора, рік видання (якщо потрібно) і номер сторінки.

Приклад у стилі APA: “Мова є основним засобом комунікації” (Іваненко, 2020, с. 45).

Приклад у стилі MLA: “Мова є основним засобом комунікації” (Іваненко 45).

3. Загальні правила непрямого цитування (парафразу)

Потрібно передати суть думки автора своїми словами.

Обов’язково вказати джерело.

Приклад у стилі APA: Іваненко (2020) зазначає, що мова є головним засобом комунікації.

4. Оформлення списку використаних джерел

В кінці роботи має бути список літератури, оформлений відповідно до вибраного стилю (APA, MLA, Chicago, ДСТУ тощо).

Приклади цитування в різних стилях:

1. Стиль APA

Пряме цитування: “Мова є основним засобом комунікації” (Іваненко, 2020, с. 45). Або: Іваненко (2020) зазначає: “Мова є основним засобом комунікації” (с. 45).

Непряме цитування (парафраз): Іваненко (2020) наголошує, що мова виконує ключову роль у спілкуванні.

Оформлення в списку літератури:

Іваненко, О. П. (2020). Основи мовознавства. Київ: Наука.

2. Стиль MLA

Пряме цитування: “Мова є основним засобом комунікації” (Іваненко 45).

Непряме цитування: Іваненко наголошує, що мова є ключовим інструментом людського спілкування (45).

Оформлення в списку літератури: Ivanenko, O. P. Osnovy movoznavstva. Nauka, 2020.

3. Стиль Chicago (видання, автор-дата)

Пряме цитування: “Мова є основним засобом комунікації” (Іваненко 2020, 45).

Непряме цитування: Іваненко (2020, 45) зазначає, що мова є головним засобом спілкування.

Оформлення в списку літератури: Іваненко, О. П. 2020. Основи мовознавства. Київ: Наука.

(У Chicago є ще варіант “нотатки та бібліографія”, де посилання оформлюються у виносках.)

4. Стиль Harvard

Пряме цитування: “Мова є основним засобом комунікації” (Ivanenko, 2020, p. 45).

Непряме цитування: Ivanenko (2020, p. 45) зазначає, що мова є головним засобом комунікації.

Оформлення в списку літератури: Ivanenko, O.P. (2020) Osnovy movoznavstva. Kyiv: Nauka.

5. Стиль ДСТУ 8302:2015 (український стандарт)

Пряме цитування: “Мова є основним засобом комунікації” [1, с. 45].

Непряме цитування: Як зазначає Іваненко, мова є основним засобом комунікації [1, с. 45].

Оформлення в списку літератури: 1. Іваненко О. П. Основи мовознавства. Київ: Наука, 2020. 250 с.

Всі ці стилі використовуються в різних сферах:

- APA – у психології, соціальних науках, освіті.
- MLA – у гуманітарних науках, літературознавстві.
- Chicago – у історичних дослідженнях, журналістиці.
- Harvard – у бізнесі, економіці.
- ДСТУ – стандарт для українських наукових публікацій.

3. Приклад списку використаних джерел

Прикладів оформлення списку використаних джерел у різних стилях:

1. ДСТУ 8302:2015 (український стандарт)

1. Паламарчук В. Ф. Історія України: навч. посіб. / В. Ф. Паламарчук. Київ: Освіта, 2020. 320 с.

2. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. – Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. с.141.

3. Андрущенко В. П. Філософія освіти [Електронний ресурс] / В. П. Андрущенко. Режим доступу: <https://osvita.ua/philosophy/> (дата звернення: 20.02.2025).

2. APA (American Psychological Association)

1. Smith, J. (2020). History of Ukraine. Education Press.
2. Verkhovna Rada of Ukraine. (1996). Constitution of Ukraine. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
3. Andrushchenko, V. P. (2019). Philosophy of Education. Retrieved from <https://osvita.ua/philosophy/>

3. MLA (Modern Language Association)

1. Smith, John. History of Ukraine. Education Press, 2020.
2. Verkhovna Rada of Ukraine. Constitution of Ukraine. 28 June 1996, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
3. Andrushchenko, V. P. Philosophy of Education. Osvita, 2019, <https://osvita.ua/philosophy/>.

4. Основні вимоги при цитуванні

Цитування – це спосіб посилення на джерела інформації в наукових, публіцистичних або інших текстах. Основні вимоги до цитування залежать від стандарту оформлення (APA, MLA, Chicago, ДСТУ тощо), але є загальні принципи, яких потрібно дотримуватися:

1. Точність та відповідність оригіналу

Цитата має повністю відповідати оригінальному тексту, включно з пунктуацією та стилем написання.

Будь-які зміни в цитаті (наприклад, скорочення) потрібно позначати квадратними дужками або трикрапкою.

2. Джерело та авторство

Потрібно вказати автора, назву роботи, рік видання, сторінку (якщо це необхідно за стандартом).

Якщо джерело має кількох авторів, необхідно правильно вказати їх відповідно до обраного стилю.

3. Формати цитування

Залежно від типу тексту та вимог, цитати можуть бути оформлені по-різному:

Пряме цитування – дослівне відтворення уривку тексту, що береться в лапки.

Непряме цитування (парафраз) – переказ думки автора своїми словами з обов'язковим посиланням на джерело.

Блокові цитати – якщо цитата довга (зазвичай більше 40 слів), її виділяють в окремий абзац без лапок (у деяких стилях).

4. Використання лапок та скорочень

Цитати беруться в лапки (крім блокових цитат).

Якщо в цитаті є пропущений фрагмент, використовується трикрапка [...].
Додавання слів чи пояснень оформлюється у квадратних дужках.

5. Посилання на джерела

Використання внутрішньо текстових посилань (APA: Автор, рік; MLA: Автор, сторінка).

Використання виносок або нумерованих посилань (Chicago, ДСТУ).

Обов'язкова наявність списку використаних джерел у кінці роботи.

6. Уникнення плагіату

Обов'язково посилатися на першоджерело при використанні чужих ідей або слів.

Перевіряти правильність оформлення, щоб уникнути некоректного цитування.

Питання для обговорення

1. Чому важливо правильно використовувати цитування в наукових та академічних роботах?
2. Які наслідки може мати порушення правил цитування (наприклад, плагіат)?
3. Чим відрізняється пряма цитата від перефразованого матеріалу?
4. Які основні стилі цитування використовуються в академічному середовищі (APA, MLA, Chicago, Harvard тощо)?
5. Як уникнути плагіату при використанні чужих ідей та текстів?

Література

1. Данильян О. Г. Методологія наукових досліджень: підручник/ О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань. Харків : Право, 2019. 368 с.
2. ДСТУ 3008:2015. Документи. Звіти про науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи. Київ: Держстандарт України, 2015.
3. Кондратьєв Г.С. Методологія і методи наукових досліджень. // Наукові дослідження та інновації. 2018. № 4. С. 55–60.
4. Методика та організація наукових досліджень : навч. посіб. за ред. О. П. Кириленко. Тернопіль: Видавн.-поліграф. Центр ТНЕУ «Економічна думка», 2012. 196 с.
5. Сардак С. Е. Основи наукових досліджень : навч. посібник / С. Е. Сардак. Д. : ДГУ, 2018. 103 с.
6. Сидоренко О.М. Методологія наукового дослідження. Режим доступу: <https://www.sciencedocs.com/research-methodology>
7. Тарасенко О. В. Основи наукових досліджень : навч. посіб. / О. В. Тарасенко. Київ : Наук. думка, 2020. 250 с.

Глосарій

Академічна доброчесність — сукупність етичних принципів і правил поведінки, яких мають дотримуватися всі учасники освітнього процесу для забезпечення чесного навчання, викладання та досліджень.

Академічна (наукова) культура — система цінностей, знань та понять, що лежать в основі функціонування академічних інститутів, яка базується на принципах академічної доброчесності та визначає основу, способи та методи академічної (наукової/навчальної) діяльності педагогічних (науково-педагогічних) працівників та здобувачів освіти.

Академічна недоброчесність — це порушення етичних норм у навчальній, науковій або освітній діяльності.

Академічне письмо — це представлені у письмовому вигляді результати наукової або навчальної діяльності педагогічних (науково-педагогічних) працівників та здобувачів освіти, створені в академічних умовах.

Академічна свобода — право учасників освітнього процесу на вільне вираження поглядів, обмін знаннями та проведення досліджень без зовнішнього тиску.

Академічна відповідальність — зобов'язання дотримуватися норм академічної доброчесності та нести відповідальність за їх порушення.

Авторське право — це юридичний термін, пов'язаний з використанням творів науки, літератури або мистецтва

Бібліографічне посилання — елемент наукового тексту, що містить інформацію про джерело запозиченої інформації.

Брехня у наукових дослідженнях — подання неправдивих або сфальсифікованих даних у науковій роботі.

Гострайтинг — написання наукових або навчальних робіт іншою особою за винагороду без зазначення її авторства.

Дисциплінарна відповідальність — заходи впливу, які застосовуються до особи за порушення норм академічної доброчесності.

Дисертаційний плагіат — неправомірне використання чужих ідей, текстів або результатів досліджень у дисертаційній роботі без належного посилання.

Етика дослідника — сукупність моральних принципів, яких має дотримуватися науковець під час проведення досліджень.

Законність у науці — відповідність наукової діяльності нормам законодавства та міжнародних стандартів.

Захист інтелектуальної власності — правові та етичні механізми охорони авторських прав на наукові й навчальні матеріали.

Ідентичність академічна — усвідомлення особистістю своєї приналежності до академічної спільноти та прийняття її норм і цінностей.

Індексація наукових публікацій — процес включення наукових робіт до баз даних та бібліографічних каталогів.

Інтелектуальна власність (ІВ) — це сукупність прав на результати інтелектуальної діяльності та засоби індивідуалізації.

Корупція — підкуп, хабарництво або будь-які неправомірні дії в освітньому середовищі.

Маніпулювання даними — свідоме викривлення чи фабрикація результатів дослідження.

Міжнародні стилі цитування — це стандартизовані системи оформлення посилань на джерела, що використовуються в наукових, академічних, журналістських та інших публікаціях

Оригінальність наукової роботи — вимога щодо самостійності та новизни проведених досліджень.

Плагіат — присвоєння чужих ідей, текстів або результатів досліджень без належного посилання.

Підrobка результатів — створення вигаданих або спотворених даних у наукових дослідженнях.

Прозорість у науковій діяльності — відкритість методології, даних і результатів досліджень для перевірки іншими дослідниками.

Рецензування — експертна оцінка наукової роботи перед її публікацією.

Самоплагіат — повторне використання власних раніше опублікованих текстів без належного посилання.

Списування — використання чужих відповідей чи матеріалів під час виконання навчальних завдань без дозволу.

Фабрикація даних — вигадкування результатів досліджень, які не базуються на реальних експериментах чи спостереженнях.

Фальсифікація даних — свідоме спотворення або змінення даних у наукових дослідженнях з метою отримання бажаних результатів.

Цитування — оформлене за правилами відтворення фрагментів чужих текстів у науковій чи навчальній роботі.

Список рекомендованої літератури

Основна

1. Академічна доброчесність: навчально-методичний посібник / За ред. В. С. Бакіко, О. І. Бойченко. Київ: НаУКМА, 2021.
2. Академічна доброчесність: навч.-метод. посіб. для здобувачів вищої освіти галузі знань 081 «Право» [Електронне видання] / уклад.: Харитонova О.І., Ульянова Г.О., Кирилюк А.В., Галупова Л.І., Бааджи Н.П.; Нац. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса. Видавництво "Юридика". 2024. 74 с.
3. Академічна доброчесність у закладах освіти: навчально-методичний посібник / За ред. В. Кременя, Л. Лугова. Київ: Інститут вищої освіти НАПН України, 2020.

4. Академічна доброчесність у школі та університеті: основи, проблеми, перспективи / Колектив авторів. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2019.
5. Академічне письмо: навч. посібник / Уклад. Ревуцька С.К., Зінченко В.М. Кривий Ріг, 2019. 27 с.
6. Шкіцька І. Ю. Основи академічної доброчесності: практикум: навч.-метод. посіб. для студ. вищих навч. закладів / Шкіцька Ірина Юріївна. Тернопіль: ТНЕУ, 2018. 64 с.

Допоміжна

1. Рускуліс Л. Академічна доброчесність: навч.-метод. посіб. Миколаїв: Іліон, 2022. 86 с.
2. Плагіат та академічна доброчесність: як дотримуватися етики в науці / О. Г. Кулініч. Київ: Освіта України, 2018.
3. Кодекс академічної доброчесності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти. Київ, 2019. 6 с.
4. Як писати курсові, дипломні та інші наукові роботи без плагіату / С. І. Романюк. Харків: Основа, 2019.
5. Carroll, J. (2013). "A Handbook for Deterring Plagiarism in Higher Education". Routledge.
6. Macdonald, R., & Carroll, J. (2006). "Plagiarism: A Complex Issue Requiring a Holistic Institutional Approach". Assessment & Evaluation in Higher Education.
7. Bretag, T. (2019). "A Research Agenda for Academic Integrity". Edward Elgar Publishing.
8. Pecorari, D. (2018). "Academic Writing and Plagiarism: A Linguistic Analysis". Bloomsbury Publishing.

Інформаційні ресурси

1. Академічна доброчесність: інформаційний бюлетень.
URL: <https://www.skeptic.in.ua/bulletin/> <https://www.skeptic.in.ua/bulletin>
2. Бібліотека Університету Ушинського : офіційний сайт.
URL : <https://library.pdpu.edu.ua/>
3. Міністерство освіти і науки України: офіційний сайт. URL : <http://www.mon.gov.ua>
4. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського : офіційний сайт
URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>
5. Національний репозитарій академічних текстів. URL: <http://nrat.ukrintei.ua>
6. Одеська національна наукова бібліотека : офіційний сайт.
URL : <http://odnb.odessa.ua/>
7. Проєкт сприяння академічній доброчесності в Україні SAIUP URL: <https://saiup.org.ua>
8. Приклади оформлення бібліографічного опису у списку використаних джерел у дисертації з урахуванням Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015.

URL:https://library.pdpu.edu.ua/images/pdf/prykłady_oformlennia_posylan_2015.pdf

9. Портал Integrity Ukraine (<https://academicintegrity.org.ua>)

10.Онлайн-курс «Академічна доброчесність» на платформі Prometheus (<https://prometheus.org.ua>)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
Лекція №1 ОСНОВИ АКАДЕМІЧНОЇ КУЛЬТУРИ.....	4
Лекція №2 АКАДЕМІЧНА КУЛЬТУРА ТА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК ОСНОВА ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОГО ЗВО.....	9
Лекція №3. ПРОЯВИ АКАДЕМІЧНОЇ НЕДОБРОЧЕСНОСТІ.....	18
Лекція 4. ОСНОВИ АКАДЕМІЧНОГО ПИСЬМА.....	22

Лекція 5. ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ.....	31
Лекція 6. ПРАВОВІ АСПЕКТИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ТА БОРОТЬБИ ІЗ ПЛАГІАТОМ.....	42
Лекція 7. МЕТОДОЛОГІЯ І ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ...	51
Лекція 8. СТИЛІ ТА ПРАВИЛА ЦИТУВАННЯ.....	61
Глосарій.....	68
Рекомендована література.....	70